

Ἡ Χριστολογία τοῦ Παύλου Ἐμέσης

ΠΡΩΤ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ*

I. Προλεγόμενα

Τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ 325 μέχρι καὶ τὸ 451 ἀποτελεῖ ἴσως τὴν σημαντικότερη περίοδο θεολογικῆς διεργασίας τῆς Ἐκκλησίας¹, κατὰ τὴν ὁποία ἐμφανίζονται καὶ ἀντιμετωπίζονται συνοδικὰ οἱ μεγάλες χριστολογικὲς αἱρέσεις τοῦ Ἀρειανισμοῦ, τοῦ Νεστοριανισμοῦ καὶ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, γεγονόσ που

* Ὁ π. Εὐάγγελος Κ. Πριγκιπάκης εἶναι Διδάκτωρ τοῦ Τομέα Πατερικῶν Σπουδῶν, Ἱστορίας Δογμάτων καὶ Συμβολικῆς του Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ βλ. ἐπιλεκτικὰ Α. GRILLMEIER-H. BACHT (Hrsg.), *Das Konzil von Chalkedon. Geschichte und Gegenwart*, Bde. I-III, Würzburg 1951-1954. P.-T. CAMELOT, *Ephesus und Chalcedon*, (Geschichte der ökumenischen Konzilien 2), Mainz 1963. H.-G. Thummel, *Die Kirche des Ostens im 3. und 4. Jahrhundert*, (Kirchengeschichte in Einzeldarstellungen, 1.4), Berlin 1988. Α. GRILLMEIER, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche, Bd. I, Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalcedon (451)*, Freiburg 1990³. ΒΑ. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, Ἀθῆναι 1992, σ. 377 ἔξ. Β. STUDER, *Schola christiana. Die Theologie zwischen Nizäa und Chalcedon*, Paderborn 1998. Κ.-S. FRANK, *Grundzüge der Geschichte der Alten Kirche*, Darmstadt 1993³. CH. FRAISSE-COUÉ, «Die theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II.: Nestorius», σὺ Ν. Brox-Th. Böhm (Hrsg.), *Geschichte des Christentums. Religion-Politik-Kultur, Bd. 2, Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, Freiburg i. Br. 1996, σ. 570-626. Ε. DASSMANN, *Kirchengeschichte, Bd. II, 1: Konstantinische Wende und spätantike Reichskirche*, Stuttgart 1996. J. VAN OORT - J. ROLDANUS (Hrsg.), *Chalkedon, Geschichte und Aktualität. Studien zur Rezeption der christologischen Formel von Chalcedon*, (Patristic Studies 4), Leuven 1998. Κ. BAUS-E. EWIG, «Die Kirche von Nikaia bis Chalcedon», σὺ Η. Jedin (Hrsg.), *Handbuch der Kirchengeschichte, Bd. II/1, Die Reichskirche nach Konstantin dem Grossen*, Freiburg 1985/1999, σ. 114 ἔξ. Ε. DASSMANN, *Kirchengeschichte, Bd. II/2, Theologie und innerkirchliches Leben bis zum Ausgang der Spätantike*, Stuttgart 1999. J. QUASTEN, *Patrologia, vol. II, Dal Concilio di Nicea a quello di Calcedonia*, trad. N. Beghin, Genova 1980/2001, σ. 17 ἔξ 118 ἔξ 205 ἔξ 310 ἔξ 518 ἔξ καὶ 541 ἔξ. CH. FRAISSE-COUÉ, «Von Ephesus nach Chalcedon. Der "trugerische Friede", 433-451», σὺ Ν. Brox-G. Bee-Th. Böhm (Hrsg.), *Geschichte des Christentums..., Bd. 3, Der lateinische Westen und der byzantinische Osten*, Freiburg i. Br. 2001, σ. 3-89. W. GEERLINGS (Hrsg.), *Theologen der christlichen Antike*, Darmstadt 2002. Ν. BROX, *Kirchengeschichte des Altertums*, Düsseldorf 2002³. G.M. DURAND, «Réflexions sur les quatre premiers Conciles Oecuméniques. Nicée (325),

συνετέλεσε ὥστε νὰ ἀναπτυχθεῖ πλούσια θεολογικὴ προβληματικὴ, νὰ συντεθοῦν σπουδαῖα συγγράμματα, νὰ ἀναδειχθοῦν κορυφαῖες ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες, ἀλλὰ καὶ νὰ διατυπωθεῖ σχεδὸν μὲ πληρότητα ἡ τριαδολογικὴ καὶ ἡ χριστολογικὴ τῆς διδασκαλία. Παρὰ τὸ θρίαμβο τῆς θεολογίας τῆς ὁμῶς, ἡ Ἐκκλησία ὑπέστη μετὰ τὴν Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τὸ 451, βαθὺ ἐσωτερικὸ κλονισμό, καθὼς δοκίμασε τὴν πρώτη μεγάλη διάσπαση τῆς ἐνότητάς τῆς καὶ στὴ συνέχεια τὴν προϊοῦσα ὀριστικὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς μεγάλου μέρους τοῦ πληρώματος τῶν πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας².

Constantinople (381), Éphèse (431), Chalcedoine (451)», *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* 86 (2002), σ. 3-26. R. HARREITHER, «Die Synoden von Ephesos», *Mitteilungen zur christlichen Archäologie* 8 (2002), σ. 78-94. J.-A. MCGUCKIN, *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy. Its History, Theology, and Texts*, Crestwood, N.Y. 1994 (2004). M. FIEDROWICZ, *Theologie der Kirchenväter*, Freiburg 2007. W.-D. HAUSCHILD, *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte*, Bd. 1, Gütersloh 2007³. R. PRICE, *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, Liverpool 2009. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία, Γ΄, Ὁ πέμπτος αἰῶνας. Ἀνατολὴ καὶ Δύση*, Ἀθήνα 2010, σ. 377 ἐξ 469 ἐξ 633 ἐξ 651 ἐξ καὶ 722 ἐξ. F.M. YOUNG-A. TEAL, *From Nicaea to Chalcedon. A Guide to the Literature and its Background*, London 2010².

2. Γιὰ τὰ μετὰ τὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας γεγονότα βλ. P.T. Gray, *The Defense of Chalcedon in the East (451-553)*, Leiden 1979. A. GRILLMEIER, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, Bd. 2/1, *Das Konzil von Chalcedon (451)- Rezeption und Widerspruch (451-518)*, Freiburg 1991². ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, Bd. 2/2, *Die Kirche von Konstantinopel im 6. Jahrhundert*, Freiburg 1989. ΒΑ. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α΄*, σ. 659 ἐξ. Α. DI BERARDINO (a cura di), *Patrologia, vol. V, Dal Concilio di Calcedonia (451) a Giovanni Damasceno (†750). I Padri orientali*, Genova 2001. P. MARAVAL, «Das Konzil von Chalcedon», στὸ N. Brox-u.a. (Hrsg.), *Geschichte des Christentums...*, Bd. 3, σ. 90-119. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Die Rezeption des Chalcedonense im Osten des Reiches», στὸ N. Brox-u.a. (Hrsg.), *Geschichte des Christentums...*, Bd. 3, σ. 120-157. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Das Scheitern im Osten. Die Entwicklung der Sonderkirchen im römischen Reich», στὸ N. Brox-u.a. (Hrsg.), *Geschichte des Christentums...*, Bd. 3, σ. 491-518. N. GARSOÏAN, «Persien. Die Kirche des Ostens», στὸ N. Brox-u.a. (Hrsg.), *Geschichte des Christentums...*, Bd. 3, σ. 1161-1186. P. NEUNER, «Spaltung und Versöhnung. Zur ökumenischen Relevanz des Chalcedonense», *Una Sancta* 57 (2002), σ. 31-45. S. HAUSAMMANN, *Alte Kirche*, Bd. 4, *Das Christusbekenntnis in Ost und West (Zur Geschichte und Theologie im 4./5. Jahrhundert. Chalkedon - Trullanum II - Germanenmission - Bilderstreit)*, Neukirchen 2004. A. GRILLMEIER, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, Bd. 2/3, *Die Kirche von Jerusalem und Antiochien nach 451 bis 600*, Freiburg 2004. J. ÖLDEMANN, *Die Kirchen des christlichen Ostens. Orthodoxe, Orientalische und mit Rom unierte Ostkirchen*, Kevelaer 2006, σ. 105 ἐξ. W. HAGE, *Das orientalische Christentum*, (Die Religionen der Menschheit 29,2), Stuttgart 2007. W.-D. HAUSCHILD, *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte*, Bd. 1, σ. 203 ἐξ. A. RICHES, «After Chalcedon. The Oneness of Christ and the

Παρόμοιο κίνδυνο διέτρεξε ή Ἐκκλησία ὄμως καί μετὰ τὴν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, τὸ καλοκαίρι τοῦ 431 μὲ ἀφορμὴ τὴ θεολογικὴ διαφωνία μεταξὺ τῶν Ἀντιοχειανῶν ἐπισκόπων καί τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, στὴν εἰρηνικὴ διευθέτησι τῆς ὁποίας, κατὰ τὰ ἔτη 432 καί 433, συνέβαλε ἀποφασιστικὰ ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης Παῦλος (±345/350-±435)³, ὁ ὁποῖος ἂν καί ἀναδείχθηκε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 5^{ου} αἰ.⁴, ἡ διδασκαλία του δὲν ἔχει ἀκόμη μέχρι σήμερα διερευνηθεῖ καί ἀποτιμηθεῖ, ἐφόσον, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες σύντομες ἀναφορές⁵, δὲν ὑφίσταται

Diyothelete Mediation of his theandric Unity», *Modern Theology* 24 (2008), σ. 199-224. G. PANAGOPOULOS, «Christologische Streitigkeiten zwischen Chalkedon (451) und Konstantinopel II (553) und ihre Auswirkung auf das liturgische Leben der Kirche», *Orthodoxes Forum* 24 (2010), σ. 43-67. CH. LANGE, *Mia Energeia. Untersuchungen zur Einigungspolitik des Kaisers Heraclius und des Patriarchen Sergius von Constantinopel*, Tübingen 2012, σ. 170 ἔξ.

3. Ὅπως προσφωνεῖται ἀπὸ τὸν ἁγ. Κύριλλο Ἀλεξανδρείας «εὐλαβέστατος καί θεοσεβέστατος τῆς Ἐμεσηνῶν ἐπίσκοπος Παῦλος» *Πρὸς Σούκηνσον Διοκαισαρείας*, PG 77, 237 A καί *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 288 B. Ἐπίσης ἄλλοῦ τὸν προσφωνεῖ ὡς τὸν «εὐλαβέστατον καί θεοφιλέστατον» *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 185 A καί 200 C, καθὼς καί *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 A. Γιὰ τὸ βίο καί τὸ ἔργο του συνολικὰ βλ. E.K. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, «Παῦλος Ἐμέσης (±345/350 - ±435). Βίος καί Συγγραφικὸ Ἔργο», *Θεολογία* 86 (2015), σ. 119-172.

4. Γι' αὐτὸ βλ. E. VENABLES, «Paulus, Bishop of Emesa», στὸ H. Wace (ed.), *Dictionary of the Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies*, London 1911, σ. 1718 (στὸ ἔξης : E. VENABLES, «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*). Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἐρμηνεῖα τῶν Δογματικῶν καί Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, Β΄, Ἐρμηνεῖα τῆς Ἐκθέσεως τῶν Διαλλαγῶν, τῶν Β΄ καί Γ΄ Ἐπιστολῶν τοῦ ἁγ. Κυρίλλου πρὸς Νεστόριο καί συναφῶν ἰ. κανόνων τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου*, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 98. Κ. Β. ΣΚΟΥΤΕΡΗ, *Ἱστορία Δογμάτων, τ. 2, Ἡ Ὁρθόδοξη διδασκαλία καί οἱ νοθεύσεις τῆς ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ τέταρτου αἰῶνα μέχρι τὴν Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο*, Ἀθήνα 2004, σ. 745. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, σ. 38 καί E. K. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, «Παῦλος Ἐμέσης (±345/350 - ±435). Βίος καί Συγγραφικὸ Ἔργο», *Θεολογία* 86 (2015), σ. 170-172.

5. Πρὸβλ. E. VENABLES, «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718-1719. J. NASRALLAH, «Saints et évêques d'Émèse (Homs)», *Proche-Orient Chretien* 21 (1971), σ. 213-234. R. CARO, *La homeletica mariana griega en el siglo V*, Dayton (Ohio) 1972, σ. 199-203. Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Δ΄, Περίοδος θεολογικῆς ἀκμῆς Δ΄ καί Ε΄ αἰῶνες*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 445. C. SCHMIDT, «Paulus von Emesa», στὸ S. Döpp-W. Geerlings (Hrsg.), *Lexikon der Antiken Christlichen Literatur*, Freiburg - Basel - Wien 1998, σ. 487. (Στὸ ἔξης C. Schmidt, «Paulus von Emesa», *LACL*). S. ALEXOPOULOS, «An Example of Ecclesial Reconciliation in the Early Church. Three Homilies by Paul of Emesa and Cyril of Alexandria», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 339-358. Κ. Β. ΣΚΟΥΤΕΡΗ, *Ἱστορία Δογμάτων, τ.2*, σ. 745. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία, Γ΄*, σ. 414-416. H. - B. KRISMANEK, *Das Briefkorpus Kyrills von Alexandrien als Quelle des antiken Monchtums. Kirchenpolitik, Christologie und Pastoral*,

ειδική μελέτη, κενό πού ἐπιδιώκει νὰ καλύψει ἢ παροῦσα μὲ τὴ λεπτομερῆ ἐξέταση καὶ ἀποτίμηση τῆς χριστολογικῆς του διδασκαλίας, πού, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐπικεντρώνεται κυρίως σὸ κρίσιμο ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῆς θείας μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴ διακονία σ' αὐτὸ τῆς Παρθένου Μαρίας ὡς Θεοτόκου⁶.

Ἡ χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ ἐπισκόπου Ἑμέσης συνιστᾶ τὴν πρώτη ἐκτενῆ σύνθεση στοιχείων τῆς ἀντιοχειανῆς καὶ τῆς κυρίλλειας ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς παραδόσεως, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὡς θεολόγος εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὴ μετριοπαθῆ ἀντιοχειανὴ μερίδα, ἐφόσον δὲν φαίνεται νὰ υἰοθέτησε ποτὲ τὶς ἀκραῖες χριστολογικὲς θέσεις τοῦ Διοδώρου Ταρ-

(Diss.), Frankfurt a.M. 2010, σ. 253-254 καὶ E. K. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, «Παῦλος Ἑμέσης (±345/350 - ±435). Βίος καὶ Συγγραφικὸ Ἔργο», *Θεολογία* 86 (2015), σ. 120-121.

6. Ἡ παροῦσα μελέτη συμβάλλει μὲ τὸν τρόπο αὐτό: α) στὴν κατανόηση τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου ὡς ἀνάπτυξης τῆς «Ἐκθέσεως Πίστεως τῶν Διαλλαγῶν» ὅπως τὴ συνέθεσε ἀρχικὰ ὁ Θεοδόρητος Κύρου καὶ κατόπιν τὴ συμπλήρωσε καὶ τὴ διαμόρφωσε ὁ ἅγ. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, β) στὴν ἀνάδειξή του ὡς τοῦ πρώτου ἀντιοχειανοῦ θεολόγου πού προσλαμβάνει, συνθέτει καὶ διακηρύσσει πλήρως τὴν κυρίλλεια θεολογία ὡς κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία καὶ γ) στὴν πληρέστερη ἐκτίμηση ἀπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ τρόπου κατανόησεως, ἀφομοιώσεως καὶ ἐκφράσεως τῆς κυρίλλειας θεολογίας, ὡς διδασκαλίας τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀπὸ θεολόγο τῆς ἀντιοχειανῆς θεολογικῆς παραδόσεως.

7. Γιὰ τὸν Διόδωρο Ταρσοῦ βλ. R. ABRAMOWSKI, «Untersuchungen zu Diodor von Tarsus», *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* 30,3 (1931), σ. 234-262. R. ABRAMOWSKI, «Der theologische Nachlaß des Diodor von Tarsus», *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* 42,1 (1949), σ. 19-69. M. RICHARD, «Les traités de Cyrille d'Alexandrie contre Diodore et Théodore et les fragments dogmatiques de Diodore de Tarse», *Mélanges dédiés à la mémoire de Félix Grat*, Paris 1946-1949, σ. 99-116. L. ABRAMOWSKI, «Der Streit um Diodor und Theodor zwischen den ephesinischen Konzilien», *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 67 (1955-1956), σ. 252-287. L. ABRAMOWSKI, «Reste von Theodoret's Apologie für Diodor und Theodor bei Facundus», *Studia Patristica* 1 (1957), σ. 61-69. L. ABRAMOWSKI, «Diodore de Tarse», *DHGE* 14 (1960), σ. 496-504. R. A. GREER, «The Antiochene Christology of Diodore of Tarsus», *Journal of Theological Studies* (NS) 17 (1966), σ. 327-341. CH. SCHAUBLIN, «Diodor von Tarsus», *Theologische Realenzyklopädie* 8 (1981), σ. 763-767. J. R. POUCHET, «Les rapports de Basile de Césarée avec Diodore de Tarse», *Bulletin de Littérature Ecclésiastique* 87 (1986), σ. 243-272. L. ABRAMOWSKI, «The Controversy over Diodore and Theodore in the Interim between the Two Councils of Ephesus», σὺ L. Abramowski (ed.), *Formula and Context. Studies in Early Christian Thought*, (Collected Studies 365), Hampshire 1992, σ. 1-37. G. RINALDI, «Diodoro di Tarso, Aniochia e le ragioni della polemica antiallegorista», *Augustinianum* 33,1-2 (1993), 407-430. R.-CH. HILL, «Diodore of Tarsus as Spiritual Director», *Orientalia Christiana Periodica* 71,2 (2005), σ. 413-430. R.-CH. HILL, *Diodore of Tarsus. Commentary on Psalms 151*, (Writings from the Greco-Roman World 9), Atlanta 2005. J. C. GÉBARA, «Diodore de Tarse et

σοῦ⁷ καὶ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας⁸, ὅπως ὁ Νεστόριος^{9(στη σελ. 68)}, ἐνῶ παρουσιάζεται μετριοπαθέστερος ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν δυναμικὸ Θεοδῶρητο Κύ-

son “Commentaire sur les Psaumes”», *Al-Machriq* 81 (2007), σ. 437-472. J. BEHR, *The Case against Diodore and Theodore. Texts and their Contexts*, Oxford 2011. N. KAVVADAS, «Narsais Homilie “Über die Väter, die Lehrer Diodor von Tarsos, Theodor von Mopsuestia und Nestorios”», *Sacris Erudiri* 51 (2012), σ. 215-232.

8. Γιὰ τὴ θεολογικὴ διδασκαλία τοῦ Θεοδώρου βλ. F.A. SULLIVAN, *The Christology of Theodore of Mopsuestia*, (Analecta Gregoriana 82), Romae 1956. K. SCHÄFERDIEK, *Das Johannesverständnis des Theodor von Mopsuestia*, (Diss.), Bonn, 1958. J. S. ROMANIDES, «Highlights in the Debate over Theodore of Mopsuestia’s Christology and Some Suggestions for a Fresh Approach», *GOTR* 5 (1959-1960), σ. 140-185. L. ABRAMOWSKI, «Zur Theologie Theodors von Mopsuestia», *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 72 (1961), σ. 263-293. R. A. NORRIS, *Manhood and Christ. A Study in the Christology of Theodore of Mopsuestia*, Oxford 1963. G. KOCH, *Die Heilsverwirklichung bei Theodor von Mopsuestia*, München 1965. J. E. MCW. DEWART, *The Theology of Grace of Theodore of Mopsuestia*, Washington 1971. R. A. GREER, «The Analogy of Grace in Theodore of Mopsuestia’s Christology», *JThS* (NS) 34,1 (1983), σ. 82-98. D. Z. ZAHAROPOULOS, *Theodore of Mopsuestia on the Bible. A Study of his Old Testament Exegesis*, New York - Mahwah 1989. N. EL-KHOURY, «Der Mensch als Gleichnis Gottes. Eine Untersuchung zur Anthropologie des Theodor von Mopsuestia», *Oriens Christianus* 74 (1990), σ. 62-71. G. KALANTZIS, *The Christology of Theodore of Mopsuestia as Expressed in the Greek Fragments of his Commentarius in Evangelium Ioannis Apostoli*, Northwestern University, 1997. P. BRUNS, *Den Menschen mit dem Himmel verbinden. Eine Studie zu den catechetischen Homilien des Theodor von Mopsuestia*, Leuven 1995. Δ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - Σ. ΧΡ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ, *Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας ὡς ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν*, Ἀθήνα 1999. Κ. Χ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Θεόδωρος Μοψουεστίας. Ὁ βίος, τὸ ἔργον καὶ ἡ θεολογία του*, Θεσσαλονίκη 1999. S. GERBER, *Theodor von Mopsuestia und das Nicänum. Studien zu den catechetischen Homilien*, (Supplements to Vigiliae Christianae 51), Leiden 2000. H. - S. PAPPAS, *Theodore of Mopsuestias Commentary on Psalm 44. A Study of Exegesis and Christology*, Yale University 2000. F. G. MCLEOD, «Theodore of Mopsuestia Revisited», *Theological Studies* 61,3 (2000), σ. 447-480. R. CH. HILL, «Theodore of Mopsuestia. Interpreter of the Prophets», *Sacris Erudiri* 40 (2001), σ. 107-129. G. KALANTZIS, «Duo filii and the homo assumptus in the Christology of Theodore of Mopsuestia. The Greek Fragment of the Commentary on John», *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 78,1 (2002), σ. 57-78. M. SIMONETTI, «Theodore of Mopsuestia (Ca. 350-428)», στὸ C. Kannengiesser (ed.), *Handbook of Patristic Exegesis. The Bible in Ancient Christianity*, Leiden-Boston 2004, σ. 799-828. F. THOME, *Historia contra Mythos. Die Schriftauslegung Diodors von Tarsus und Theodors von Mopsuestia im Widerstreit zu Kaiser Julians und Sallustius’ allegorischem Mythenverständnis*, Bonn 2004. F. G. MCLEOD, *The Roles of Christs Humanity in Salvation. Insights from Theodore of Mopsuestia*, Washington 2005. S. CHIALÀ, *Teodoro di Mopsuestia. La preghiera, scuola di vita. Commento al Padre nostro*, Omelia Catechetica 11, Monastero di Bose 2006. E. G. PHILLIPS, *Theodore of Mopsuestia on Man and Salvation*, (Ph.D.), The Catholic University of America 2006. F. THOME, *Studien zum Johanneskommentar des Theodor von Mopsuestia*, Bonn 2008. T. JANSEN, *Theodor*

ρου¹⁰. Ὡς θεολόγος, δηλαδή ὁ Παῦλος, παραμένει σταθερὸς στὸ πλαίσιο τῆς ἀντιοχειανῆς θεολογικῆς παραδόσεως, τοποθετούμενος ὁμως στὸν ἀντίποδα

von Mopsuestia, *De incarnatione. Überlieferung und Christologie der griechischen und lateinischen Fragmente einschliesslich Textausgabe*, Berlin-New York 2009. F. G. MCLEOD, *Theodore of Mopsuestia*, London-New York 2009. R. A. GREER, *Theodore of Mopsuestia. Commentary on the Minor Pauline Epistles*, Atlanta 2010. G. KALANTZIS, «Single Subjectivity and the Prosopic Union in Cyril of Alexandria and Theodore of Mopsuestia», *Studia Patristica* 47 (2010), σ. 59-64. F. G. MCLEOD, «Theodore of Mopsuestias Understanding of Two Hypostaseis and Two Prosopa Coinciding in One Common Prosopon», *Journal of Early Christian Studies* 18,3 (2010), σ. 393-424. I. L. RAMELLI, *The Christian Doctrine of Apokatastasis. A Critical Assessment from the New Testament to Eriugena*, Leiden-Boston 2013. D. L. SCHWARTZ, *Paideia and Cult. Christian Initiation in Theodore of Mopsuestia*, Cambridge, Mass. 2013.

9. Γιὰ τὸ Νεστόριο βλ. F. LOOFS, *Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius*, Halle 1905. G. R. DRIVER - L. HODGSON, *The Bazaar of Heracleides (trans. from the Syriac)*, Oxford 1925. L. ABRAMOWSKI, *Untersuchungen zum Liber Heraclidis des Nestorius*, Louvain 1963. Γ. ΜΠΕΜΠΗ, *Συμβολαὶ εἰς τὴν περὶ Νεστορίου ἔρευναν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, Διατρ. ἐπὶ διδασκαρία, Ἀθῆναι 1964. L. ABRAMOWSKI - A. E. GOODMAN (eds), *A Nestorian Collection of Christological Texts. Cambridge University Library Ms. Oriental 1319*, (University of Cambridge Oriental Publications 19), Cambridge 1972. G. S. BEBIS, «The Apology' of Nestorius. A New Evaluation», *Studia Patristica* 11 (1972), σ. 107-112. L. I. SCIPIONI, *Nestorio e il Concilio di Efeso. Storia, dogma e critica*, (Studia Patristica Mediolanensia 1), Milano 1974. A. CH. DALY, *Nestorius in the Bazaar of Heracleides. A Christology Compatible with the Third Letter and Anathemas of Cyril of Alexandria*, (Ph.D.), Los Angeles 1983. A. DE HALLEUX, «Nestorius. Histoire et doctrine», *Irénikon* 66,1-2 (1993), σ. 38-51 καὶ 163-177. MAR BAWAI SORO, «La condamnation de Nestorius au concile d'Éphèse», *Istina* 43,2 (1998), σ. 179-213. S. WESSEL, «Nestorius, Mary and Controversy, in Cyril of Alexandria's Homily IV (De Maria deipara in Nestorium, CPG 5248)», *Annuaire Historiae Conciliorum* 31,1 (1999), σ. 1-49. P. GAVRILYUK, «Theopatheia. Nestorius Main Charge against Cyril of Alexandria», *Scottish Journal of Theology* 56,2 (2003), σ. 190-207. G. A. BEVAN, *The Case of Nestorius. Ecclesiastical Politics in the East, 428-451*, (Ph.D.), Toronto 2005. J. FAMERÉE, «Éphèse et Nestorius. Un malentendu christologique. L'apport du P.A. de Halleux», *Revue Théologique de Louvain* 39,1 (2008), σ. 3-25. N. N. SELEZNYOV, «Nestorius of Constantinople. Condemnation, Suppression, Veneration, with special reference to the role of his name in East-Syriac Christianity», *Journal of Eastern Christian Studies* 62,3-4 (2010), σ. 165-190. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία*, Γ', σ. 651-676. F. M. YOUNG - A. TEAL, *From Nicaea to Chalcedon*, σ. 288 ἔξ.

10. Γιὰ τὸ Θεοδώρητο βλ. G. W. ASHBY, *Theodoret of Cyrillus as Exegete of the Old Testament*, Grahamstown 1972. G. F. CHESNUT, «The Date of Composition of Theodoret's Church History», *Vigiliae Christianae* 35,3 (1981), σ. 245-252. Y. AZÉMA, «Sur la date de la mort de Théodoret de Cyr», *Pallas* 31 (1984), σ. 137-155 καὶ 192-193. P. B. JR. CLAYTON, *Theodoret, Bishop of Cyrus, and the Mystery of the Incarnation in Late Antiochene Christology*, (Ph.D.), New York 1985. C. T. MCCOLLOUGH, «Theodoret of Cyrus as Biblical Interpreter and the Presence of Judaism in the Later Roman Empire», *Studia Patristica* 18,1 (1986), σ. 327-334. A.

τῶν ἀκραίων θεολόγων της, ἀφοῦ φέρει τὸ μετριοπαθὲς πνεῦμα τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα Ἀκακίου Βεροίας¹¹ καὶ τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας¹², κάπι

VICIANO, «Theodoret von Kyros als Interpret des Apostels Paulus», *Theologie und Glaube* 80 (1990), σ. 279-315. Υ. ΑΖΕΜΑ, «Théodoret de Cyr», *DSp* 15 (1991), σ. 418-435. J.- N. GUINOT, «Les sources de l'exégèse de Théodoret de Cyr», *Studia Patristica* 25 (1993), σ. 72-94. S. - P. BERGJAN, *Theodoret von Cyrus und der Neunizänismus. Aspekte der Altkirchlichen Trinitätslehre*, (Arbeiten zur Kirchengeschichte 60), Berlin - New York 1994. J. - N. GUINOT, *Lexegese de Theodoret de Cyr*, (Theologie Historique 100), Paris 1995. J.-N. Guinot, «Theodoret of Cyrus. Bishop and Exegete», στὸ P.M. Blowers (ed.), *The Bible in Greek Christian Antiquity*, (Bible Through the Ages 1), Notre Dame 1997, σ. 163-193. R. CH. HILL, «Theodoret, Commentator on the Psalms», *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 76,1 (2000), σ. 88-104. R. CH. HILL, «Theodoret's Commentary on Paul», *Estudios Biblicos* 58,1 (2000), σ. 79-99. J. - N. GUINOT, «Theodoret of Cyrus (ca. 393 458)», στὸ Ch. Kannengiesser (ed.), *Handbook of Patristic Exegesis. The Bible in Ancient Christianity*, (The Bible in Ancient Christianity 1), Leiden - Boston 2004, σ. 885-918. P. B. JR. CLAYTON, *The Christology of Theodoret of Cyrus. Antiochene Christology from the Council of Ephesus (431) to the Council of Chalcedon (451)*, Oxford 2007. D. FAIRBAIRN, «The Puzzle of Theodoret's Christology. A Modest Suggestion», *Journal of Theological Studies* (NS) 58,1 (2007), σ. 100-133. A. M. SCHOR, «Theodoret on the School of Antioch. A Network Approach», *Journal of Early Christian Studies* 15,4 (2007), σ. 517-562. N. SINIOSSOGLOU, *Plato and Theodoret. The Christian Appropriation of Platonic Philosophy and the Hellenic Intellectual Resistance*, Cambridge 2008. A. Teal, «How Authentic is the Antiochene Construction of Athanasius and his Theology in Nestorius and Theodoret?», *Studia Patristica* 48 (2010), σ. 33-39. G. A. BEVAN, «Theodoret of Cyrillus and Syrian Episcopal Elections», στὸ J. Leemans - P. van Nuffelen - S. W. J. Keough - C. Nicolay (eds), *Episcopal Elections in Late Antiquity*, (Arbeiten zur Kirchengeschichte 119), Berlin - New York 2011, σ. 61-87. V. VRANIC, *The Christology of Theodoret of Cyrillus. The Question of its Development*, Milwaukee 2012. Υ. ΠΑΠΑΔΟΥΑΝΝΑΚΙΣ, *Christianity and Hellenism in the Fifth-Century Greek East. Theodoret's Apologetics against the Greeks in Context*, (Hellenic Studies 49), Cambridge, Mass. 2013. V. VRANIC, «The Logos as theios sporos. The Christology of the Expositio rectae fidei of Theodoret of Cyrillus», *Studia Patristica* 68/16 (2013), σ. 11-24.

11. Γιὰ τὸν Ἀκάκιο βλ. G. BARDY, «Acace de Biérée et son rôle dans la controverse nestorienne», *Revue de Sciences Religieuses* 18 (1938), σ. 2-45. Γ. Ι. ΜΑΝΤΖΑΡΙΑΟΥ, «Ἀκάκιος ὁ Βεροίας», *ΘΗΕ* 1 (1962), σ. 1168-1169. Ν. ΤΣΙΟΜΕΣΙΔΗ, «Ὁ Ἀκάκιος Βεροίας τῆς Συρίας καὶ αἱ σχέσεις του μετὰ τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 60 (1977), σ. 122-132. Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνική Πατρολογία, Δ'*, σ. 405-407. ΒΛ. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἑκκλησιαστική Ἱστορία, Α'*, σ. 616 ἔξ. Β. WINDAU, «Acacius von Beröa», *LACL*, σ. 3-4. J. QUASTEN, *Patrologia, vol. II*, σ. 485-486. P. ALLEN, «Antiochia. I Secoli V e VI», στὸ A. Di Berardino - G. Fedalto - M. Simonetti (dir. da), *Letteratura Patristica*, Milano - Torino 2007, σ. 96-100. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία, Γ'*, σ. 416-418.

12. Γιὰ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας βλ. M. RICHARD, «Théodoret, Jean d'Antioche et les moines d'Orient», *Mélanges de Science Religieuse* 3 (1946), σ. 147-156. L. ABRAMOWSKI, «Zum Brief des Andreas von Samosata an Rabbula von Edessa», *Oriens Christianus* 41 (1957), σ. 51-64. Π.

πού ὀφείλεται κατ' ἔξοχὴν στὸ γεγονός ὅτι κύριος στόχος τῆς συγγραφικῆς του δραστηριότητος στὴν Ἀλεξάνδρεια δὲν ἦταν μόνο νὰ θεολογήσει πάνω στὸ χριστολογικὸ ζήτημα, ἀλλὰ καὶ νὰ ὁμολογήσει ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Ἀντιοχειανῶν δημόσια τὴ συμφωνία του μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγ. Κυρίλλου καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, μὰ προσπάθεια πού κριθῆκε τελικὰ ὡς ἀπόλυτα ἐπιτυχῆς¹³. Σ' αὐτὸ διαδραμάτισαν σημαντικὸ ρόλο ὅπωςδῆποτε τόσο ἡ στιβαρὴ θεολογικὴ του κατάρτιση, ὅσο καὶ ἡ σύννεση πού τὸν διέκρινε, ὥστε νὰ καταφέρει, ἔστω καὶ κάτω ἀπὸ εἰδικὲς συνθήκες, νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ φλέγον θεολογικὸ ζήτημα τῆς ἐποχῆς, πού ἦταν ἡ ὀρθὴ διατύπωση τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως¹⁴, στὰ ἔργα του¹⁵, ὅπου ἀποτυπώνει μὲ ἀκραιφνῶς ὀρθόδοξο τρόπο τὴ διδασκαλία του

Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 441-442. D. FAIRBAIRN, «Allies or merely friends? John of Antioch and Nestorius in the Christological controversy», *The Journal of Ecclesiastical History* 58 (2007), 383-399. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία*, Γ', σ. 463-468. C. RAMMELT, «Bischofswchsel...», στὸ J. Leemans - P. van Nuffelen - S. W. J. Keough - C. Nicolaye (eds.), *Episcopal Elections*, σ. 499-513 (Γιὰ τὸν Ἰωάννη στὶς σελ. 508-512).

13. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, στὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του «εἰς τὴν Ἐνανθρώπῃσιν», τὸν προσφωνεῖ «διδάσκαλον», ὁ ὁποῖος «ταῖς διὰ τοῦ πνεύματος δαδουχίαις λελαμπρυσμένους διεσάφησεν ἡμῖν, τὸ μέγα καὶ σεπτὸν τοῦ Σωτῆρος μυστήριον» (*Εἰς τὸν προεξηγησάμενον καὶ εἰς τὴν ἐνανθρώπῃσιν τοῦ Κυρίου*, ἔκδ. E. Schwartz, *ACO*, I, 1, 4, σ. 15). Ἐπ' αὐτοῦ βλ. ἐπίσης Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 100. Ἐνῶ εἶναι σαφές, τέλος, ὅτι ἡ παρούσα προσφώνηση τοῦ ἁγ. Κυρίλλου στὸν Παῦλο Ἐμέσης πραγματοποιήθηκε ἀμέσως μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ὁμιλίας του στὴν Ἐνανθρώπῃσιν, ὁ S. ALEXOPOULOS, [«An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 339], τὴν τοποθετεῖ στὶς 6 Ἰανουαρίου 433, ὡς χρόνον ἐκφώνησης τῆς ὁμιλίας προτείνει παραδόξως τὴν 1^η Ἰανουαρίου (ὄπ. παρ., σ. 342).

14. Γι' αὐτὸ βλ. ΒΛ. Ι. ΦΕΙΔΑ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α', σ. 619. Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 53 ἔξ. CH. FRAISSE - COUÉ, «Die theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II.: Nestorius», στὸ N. Brox - Th. Böhm (Hrsg.), *Geschichte des Christentums...*, σ. 570 ἔξ. K. BAUS - E. EWIG, «Die Kirche von Nikaia bis Chalkedon», στὸ H. Jedin (Hrsg.), *Handbuch der Kirchengeschichte, Bd. II/1...*, σ. 114 ἔξ. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία*, Γ', σ. 35 ἔξ.

15. Οἱ χριστολογικὲς ἀπόψεις τοῦ Παύλου περιλαμβάνονται στὸ Λίβελλο [ἔκδ. E. Schwartz, *ACO*, I, 1, 4, σ. 6-7 (PG 77, 165 B-168 B)], κυρίως στὶς δύο διασωθεῖσες ὁμιλίαις του στὴ Γέννηση [*Εἰς τὴν Γέννησιν*, ἔκδ. E. Schwartz, *ACO*, I, 1, 4, σ. 9-11 (PG 77, 1433 A-1438 B)] καὶ στὴν Ἐνανθρώπῃσιν, [*Εἰς τὴν Ἐνανθρώπῃσιν*, ἔκδ. E. Schwartz, *ACO*, I, 1, 4, σ. 11-14 (PG 77, 1437 B-1444 C)], ἀλλὰ καὶ στὸ ἀπόσπασμα τῆς ὁμιλίας στὴ Σταύρωση = *Fragmentum in Luc.* 23, 33 (ἔκδ. A. Mai, *Scriptorum Veterum Nova Collectio*, σ. 713), ὅπου γίνεται ἀναφορὰ στὸ παθητὸ

που ταυτίζεται ουσιαστικά με τὸ πνεῦμα τῆς «Ἐκθέσεως Πίστεως τῶν Διαλλαγῶν» ὡς τῆς *formula concordiae* μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν¹⁶. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ εἶναι βέβαιο, ὅτι στὸ συγγραφικὸ του ἔργο ἐπιχειρεῖται οὐσιαστικά ἡ πρώτη ἁρμονικὴ σύνδεση, σύνθεση καὶ παρουσίαση τῆς ἀντιοχειανῆς μετὴν ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς ὡς κοινῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης¹⁷, γεγονὸς

τῆς ἀνθρώπινης καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὰ ἐκτενῶς βλ. Ε. Κ. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, «Παῦλος Ἐμέσης (±345/350 - ±435). Βίος καὶ Συγγραφικὸ Ἔργο», *Θεολογία* 86 (2015), σ. 162 ἔξ.

16. Γιὰ τὴν Ἐκθεση Πίστεως τῶν Διαλλαγῶν ὡς βάση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ τελικὸ δογματικὸ ὄρο τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου βλ. σύντομα Α. de Halleux, «La définition christologique à Chalcedoine», *Revue Théologique de Louvain* 7 (1976), σ. 160 ἔξ. Γ. Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, *Γένεση καὶ Πηγές τοῦ Ὁρου τῆς Χαλκηδόνας. Συμβολὴ στὴν ἱστοριοδογματικὴ διερεύνηση τοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 173 ἔξ. G. GOULD, «Cyril of Alexandria and the Formula of Reunion», *Downside Review* 106 (1988), σ. 235-252. R. YANNEY, «Life and Work of Saint Cyril of Alexandria», *Coptic Church Review* 19,1-2 (1998), σ. 27-28. Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β'*, σ. 95 ἔξ. Α. LOUTH, «Cyril of Alexandria», σ. 354. Τ. KRANNICH, «Cyrill von Alexandrien und die Unionsformel von 433 n.Chr.», *Zeitschrift für Antikes Christentum* 9,3 (2005), σ. 566-583.

17. Τοῦτο προκύπτει ἀβίαστα ἀπὸ τὴν ἀπλὴ σύγκριση τοῦ κοινοῦ τελικοῦ κειμένου τῆς «Ἐκθέσεως» μετὰ τὰ ἔργα τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης.

ΕΚΘΕΣΙΣ

«Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν
τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,
τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ,
Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον

ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος·

πρὸ αἰῶνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς
γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα,
ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν
δι' ἡμᾶς καὶ
διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν

ΠΑΥΛΟΣ ΕΜΕΣΗΣ

«Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὁ αὐτός»
Εἰς τὴν Γέννησιν, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I,
4, σ. 10 (PG 77, 1436 B).

«καὶ σάρκα οὐ ψιλὴν, ἀλλὰ τὴν μετὰ ψυχῆς
λογικῆς καὶ νοεράς, ὅπερ ἐστὶ τελεία ἢ
ἡμετέρα φύσις» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4,
ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77,
1440 C).

«ὁ γὰρ πρὸ τῶν αἰῶνων ἐκ Πατρὸς
ἀρρήτως καὶ ἀνεκφράστως γεννηθεὶς Θεὸς Λόγος
ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τίκτεται καὶ ἐκ
γυναικὸς τὴν γὰρ ἡμετέραν φύσιν ἀνειληφὸς
καὶ τὸ ἀνθρώπινον» *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed.

πού μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἰσχυριστοῦμε μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἡ διδασκαλία του ἀποτελεῖ ἐπιτυχή ἀνάπτυξη καὶ περαιτέρω ἐρμηνεία καὶ διασάφηση τῆς

**ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου
κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα·**

**ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν
κατὰ τὴν θεότητα,
καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα·**

**δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονεν
δι' ὃ ἕνα Χριστόν, ἕνα Υἱόν,
ἕνα Κύριον ὁμολογοῦμεν**

Κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου
ἕνώσεως ἕνωσιαν
ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν παρθένον **Θεοτόκον,**
διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι
καὶ ἐνανθρωπήσαι

καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως

ἐνώσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν.

Τὰς δὲ εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς
περὶ τοῦ Κυρίου φωνάς,
ἴσμεν τοὺς θεολόγους ἄνδρας,
τὰς μὲν κοινοποιοῦντας ὡς ἐφ' ἑνὸς προσώπου,
τὰς δὲ διαιροῦντας ὡς ἐπὶ δύο φύσεων
καὶ τὰς μὲν θεοπρεπεῖς
κατὰ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ,
τὰς δὲ ταπεινάς
κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ παραδιδόντας»
Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Ἰωάννην
Ἀντιοχείας, 5,
ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 A).

Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B).
«δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν»
Εἰς τὴν Ἐνανθρώπῃσιν, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO,
I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1440 D-1441 A).

«κατὰ μὲν τὴν θεότητα τῷ πατρὶ ὁμοούσιον,
κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν
ἡμῖν ὁμοούσιον» Εἰς τὴν Ἐνανθρώπῃσιν, 3, ἔκδ.
Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1437 D-
1440 A).
«δύο γὰρ φύσεων τελειῶν συνδρομή, θεότητος,
φημί καὶ ἀνθρωπότητος, τὸν ἕνα ἡμῖν ἀπετέλεσεν
Υἱόν, τὸν ἕνα Χριστόν, τὸν ἕνα Κύριον» Εἰς τὴν
Γέννησιν, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10
(PG 77, 1436 C).

«ἔτεκεν οὖν ἡμῖν ἡ Θεοτόκος Μαρία τὸν
Ἐμμανουήλ, Ἐμμανουήλ δὲ Θεὸν
ἐναναθρωπήσαντα» Εἰς τὴν Γέννησιν, 3, ἔκδ. Ed.
Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B).

«ἐκ πρώτης συλλήψεως» Εἰς τὴν Γέννησιν, 3, ἔκδ.
Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B).

«καὶ τὸ γὰρ ἡμέτερον, ἴδιον ἐποιήσατο σῶμα ναὸν
ἑαυτῷ κατασκευασάμενος, προῆλθεν ἐκ τῆς
Θεοτόκου» Εἰς τὴν Γέννησιν, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz,
ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 D).

«δύο φύσεις, καὶ τοῦ Μονογενοῦς
τὸ ἕν πρόσωπον (&) τὴν διττὴν
φύσιν, καὶ τὸ μοναδικὸν πρόσωπον
τοῦ Υἱοῦ» Εἰς τὴν Ἐνανθρώπῃσιν, 4-5, ἔκδ.
Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 B).

ἀντιοχειανῆς θεολογικῆς παραδόσεως περὶ τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως μετὰ βάση ὅμως καὶ τὶς ἀλεξανδρινὲς θεολογικὲς προϋποθέσεις, ἐνῶ ταυτόχρονα συνιστᾷ καὶ σαφὲς δεῖγμα ἀποδοχῆς καὶ ἀφομοιώσεως καὶ πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἐκφράσεως τῆς διδαχῆς τῆς κοινῆς πίστεώς της ἀπὸ ἓναν ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα, ὁ ὁποῖος διαδραμάτισε καταλυτικὸ ρόλο στὴν διαμόρφωση καὶ ἀποδοχὴ τῆς ὡς κοινὰ ἀποδεκτῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως. Ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου δηλαδὴ ὡς Ἀντιοχειανοῦ, παρουσιάζεται στὸ ἔργο του σαφῶς ὡς ἀλεξανδρινὴ καὶ κυρίλλειος μετὰ ἔντονα ἀντινεστοριανικὸ χαρακτηριστῆρα καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη καὶ λειτουργικὰ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴ χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας¹⁸, πρᾶγμα

18. Γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγ. Κυρίλλου βλ. δειγματοληπτικὰ Χρ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1933. H. DU MANOIR, «Cyrille d'Alexandrie (Saint)», *DSP* 2 (1953), σ. 2672-2683. G. JOUASSARD, «Cyrill von Alexandrien», *RAC* 3 (1956), σ. 499-516. E. R. HARDY, «Cyrillus von Alexandrien», *TRE* 8 (1981), σ. 254-260. E. R. HARDY, «The Further Education of Cyril of Alexandria, (412-444). Questions and Problems», *Studia Patristica* 17 (1982), σ. 116-122 Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Δ', σ. 339-382. B. KETTERN, «Kyrillos, Patriarch von Alexandrien», *BBKL* 4 (1992), σ. 876-887. R. YANNEY, «Life and Work of Saint Cyril of Alexandria», *Coptic Church Review* 19,1-2 (1998), σ. 17-29. A. DAVIDS, «Cyril of Alexandria's First Episcopal Years», στὸ J. Den Boeft & M.L. van Poll-van den Lisdonk (eds), *The Impact of Scripture in Early Christianity*, (Suppl. Vigiliae Christianae 44), Leiden 1999, σ. 187-201. Χρ. Κοντάκη (ἐπιμ.), Πρακτικὰ ἸΘ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου με θέμα «Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας», Ἔκδ. Ἰ. Μ. Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1999. G. D. DRAGAS, *St. Cyril Of Alexandria's Teaching On The Priesthood*, Rollinsford 2003. T. G. WEINANDY - D. A. KEATING, (eds.), *The Theology of St. Cyril of Alexandria. A Critical Appreciation*, Edinburgh 2003. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Βίος-Θεολογία-Χριστολογία-Ἐρμηνευτική, Ἀθήνα 2004. N. RUSSELL, *Cyril of Alexandria*, London, Routledge, 2000. S. WESSEL, *Cyril of Alexandria and the Nestorian Controversy*, (Th.D.), The Catholic University of America 2000. D. - J. CASSELL, «Key Principles of Cyril of Alexandria's Exegesis», *Studia Patristica* 37 (2001), σ. 413-420. T. HAINTHALER, «Cyrill von Alexandrien. Väter der Kirche im 5. und 6. Jahrhundert und in der Ökumene heute?», στὸ J. Arnold - R. Berndt - R.M.W. Stammler (Hrsg.), *Väter der Kirche/Ekklesiales Denken von den Anfängen bis in die Neuzeit*, Paderborn, 2004, σ. 283-312. D. - A. KEATING, *The Appropriation of Divine Life in Cyril of Alexandria*, New York 2004. J. - A. MCGUCKIN, *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy. Its History, Theology, and Texts*, Crestwood, N.Y. 1994 (2004), σ. 1-125. S. WESSEL, *Cyril of Alexandria and the Nestorian Controversy. The Making of a Saint and of a Heretic*, Oxford 2004. Κ. ΗΛ. ΔΙΑΚΟΥΡΑ, *Τὸ Μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν Θεσσαυρόν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Σπουδὴ στὴν ἀντιαιρετικὴ Τριαδολογικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Ἀθήνα 2005. L. FARAG, *St. Cyril of Alexandria, a New Testament Exegete. His Commentary on the Gospel of John*, Piscataway 2007. C. GRANADO, «Cirillo di Alessandria», στὸ A. Di Berardino - G. Fedalto - M. Simonetti (dir. da), *Letteratura Patristica*, Milano - Torino 2007, σ. 287-296. A. LOUTH, «Cyril of Alexandria», στὸ F. Young - L. Ayres - A.

πού και ὁ ἴδιος ἐπισημαίνει στό τέλος τοῦ λόγου του «περὶ Ἐνανθρωπήσεως», ὅταν δηλώνει ἐνώπιον τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου του σὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς πόλεως, ὅτι «τὰ ὑμῶν ὑμῖν παρεθήκαμεν· αὕτη γὰρ τοῦ Πατρὸς ἢ διδασκαλία»¹⁹. Κατακλείοντας μάλιστα τὴν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ἀρχιεπισκόπου πού ἐκφράζει, τονίζει ὅτι «ἐπὶ ταύτῃ τῇ πίστει τεθεμελιῶται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· ἐπὶ ταύτῃ τῇ προσδοκίᾳ, ἐπὶ ταύτῃ τῆς πέτρας ἔθετο τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας ὁ δεσπότης Θεός»²⁰, προβαίνοντας παράλληλα σὲ πλήρη καταδίκη ἐμμέσως τοῦ προσώπου και εὐθὲς τῆς κακὸδοξης χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, τὴν ὁποία χαρακτηρίζει ὡς «φαύλην»²¹, τονίζοντας μὲ ἔμφαση, ὅτι «ἀναθεματίζομεν (...) τοὺς λέγοντας δύο υἱοὺς», καθότι «οὔτε δύο υἱοὺς λέγομεν οὔτε ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Ἐμμανουὴλ τὸν ἐκ τῆς Θεοτόκου γεννηθέντα οὔτε χάριτος ἡξιωμένον ὡς προφήτην ἢ ὡς δίκαιον πλέον τῶν ἄλλων»²².

II. Ἡ «διττὴ φύσις» καὶ «τὸ μοναδικὸν πρόσωπον» τοῦ Χριστοῦ²³

Τὸ κύριο ζήτημα πού ἀπασχόλησε θεολογικὰ τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης ἦταν ὀπωσδήποτε ἡ ἔκθεση τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν ἔνωση τῶν δύο

Louth (eds.), *The Cambridge History of Early Christian Literature*, Cambridge 20082, σ. 353-357. H. VAN LOON, *The Dyophysite Christology of Cyril of Alexandria*, (Suppl. Vigiliae Christianae 96), Boston 2009. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία, Γ', Ὁ Πέμπτος αἰῶνας*, σ. 469-557. H. - B. KRISMANEK, *Das Briefkorpus Kyrills von Alexandrien als Quelle des antiken Mönchtums. Kirchenpolitik, Christologie und Pastoral*, (Diss.), Frankfurt a.M. 2010. M. - R. CRAWFORD, *Cyril of Alexandria's Trinitarian Theology of Scripture*, (PhD), Durham 2012.

19. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 6, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 B). Γιὰ τὰ γεγονότα στὴν Ἀλεξάνδρεια βλ. Ε. Κ. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, «Παῦλος Ἐμέσης (±345/350 - ±435). Βίος και Συγγραφικὸ Ἔργο», *Θεολογία* 86 (2015), σ. 143 ἔξ.

20. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 10-11 (PG 77, 1436 D).

21. Ἡ ἔλευσή του στὴν Ἀλεξάνδρεια ὅπως δηλώνει, ἔχει ὡς σκοπὸ «συνθέσθαι τε τῇ Νεστορίου καθαιρέσει, και ἀναθεματίσαι τὴν φαύλην αὐτοῦ διδασκαλίαν» *Λίβελλος*, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 6 (PG 77, 165 C).

22. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 CD). Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο και ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (*Πρὸς Διόσκορον Ἀλεξανδρείας*, PG 83, 1269 D), διαβεβαιώνει τὸ Διόσκορο ἀργότερα, ὅτι «τοὺς εἰς δύο πρόσωπα, ἢ δύο υἱοὺς, ἢ δύο κυρίους μερίζοντες τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, κιβδήλους ὀνομάζομεν, και τῆς τῶν φιλοχρίστων ἀποκρίνομεν μοίρας».

23. «Πέτρος λέγει "σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος", τὴν διττὴν φύσιν και τὸ μοναδικὸν πρόσωπον τοῦ υἱοῦ» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 13

φύσεων στο πρόσωπο του Χριστού, γεγονός που συνέβη άπερινοήτως κατά τη θεία Ένανθρώπιση στον Ευαγγελισμό της Παρθένου Μαρίας, ή όποια ως γεγονός συνιστά αιώνιο και ύπερφυές θαύμα και μυστήριο²⁴. Για να διατυπώσει τις θέσεις του πάνω στο φλέγον αυτό ζήτημα, αφορμάται από την έορτή της Γεννήσεως του Κυρίου, προσπαθώντας να εισχωρήσει βαθύτερα πνευματικώς²⁵ στην κατανόηση του μυστηρίου του προσώπου του «*Εμμανουήλ*». Στο έργο του ενδιαφέρεται δηλαδή να τονίσει πρώτιστα την ένότητα και τη μοναδικότητα του προσώπου του Χριστού με την υποστηρίξη της τέλειας ενώσεως των δύο φύσεων, αλλά και να διακηρύξει τη θεομητρότητα της Παρθένου Μαρίας, εφόσον κύριος σκοπός του ήταν, με τη διατύπωση της θεολογικής του διδασκαλίας, να τονίσει την πραγματικότητα και την πληρότητα των δύο τέλειων φύσεων στην ύπόσταση του Λόγου με την προβολή της Παρθένου Μαρίας ως Θεοτόκου, τονίζοντας σαφώς «*ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος Μαρία· καὶ ὅτι οὐ δύο υἱοὺς λέγομεν, ἀλλ' ἓνα Υἱὸν καὶ Κύριον, τὸν Χριστόν*»²⁶.

(PG 77, 1441 B). Πρβλ. καὶ *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 11 (PG 77, 1437 A) : «*σὺ εἶ ὁ Χριστός*», ἡ διττὴ φύσις, ὁ ἐνανθρωπήσας. «*σὺ εἶ ὁ Χριστός*», καὶ οὐκ εἶπεν υἱοί, ἀλλ' «*ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος*»· ἐπέγνω καὶ τὸ μοναδικὸν πρόσωπον».

24. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 A) : «*ἄνωθεν προορώμενος ὁ προφήτης Ἡσαΐας τὸ θαῦμα ἀνεβόα· “ἰδοὺ ἡ παρθένος ...”*». Πρβλ. Ἦσ. 7, 14.

25. Αὐτὸ τὸ ἐπιχειρεῖ ἀκολουθώντας προφανῶς τὸ παρόδειγμα τοῦ θεολόγου Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος «*καταξιώθει ἐπὶ τοῦ δεσποτικοῦ στήθους κατακλιθῆναι κακεῖθεν ἡμῖν τὰ ὑψηλότερα καὶ θεϊότερα ἀρυσάμενος δόγματα*» [*Εἰς τὴν Ένανθρώπισην*, 4, ἔκδ. E. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 C)], καθὼς ἦταν «*ταῖς (...) τοῦ πνεύματος δαδονχίας λελαμπρυσμένους*» κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸν προεξηγησάμενον καὶ εἰς τὴν ἐνανθρώπισην τοῦ Κυρίου*, ἔκδ. E. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 15. Ἐδϊκότερα γιὰ τὴν κατὰ χάρις αὐτὴ θεογνωσία ὡς αὐτοαποκάλυψη καὶ αὐτοφανερωση τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος κατὰ φύσιν Υἱοῦ καὶ Λόγου του, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης, βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, PG 73, 556 D. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπίσης τονίζει, ὅτι «*ἐροῦμεν δὲ οὐ κατατολμῶντες τῶν ἀνεφίκτων, ἀλλὰ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς οἰκείας ἀσθενείας ἀποκλείοντες τοῖς ἐπιφύεσθαι βουλομένοις, ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον διασκεπτόμεθα*» [*Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 5, ἔκδ. E. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 A)]. Ἐπίσης πρβλ. ἀκόμη *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, PG 73, 32 B καὶ 928 BC. PG 74, 285 C καὶ 537 B, καθὼς καὶ τὶς μελέτες τῶν J. Sauer, *Die Exegese des Cyrill von Alexandrien nach seinem Kommentar zum Johannesevangelium mit Berücksichtigen der Beziehung zu Origenes und Athanasius*, Freiburg i. B. 1965 καὶ K. E. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, *Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ γνώσις αὐτοῦ κατὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Διατρ. ἐπὶ διδασκαρία, Ἀθῆναι 1969.

26. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 1433 A).

Ἡ ἐορτὴ τῆς κατὰ σάρκα Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρέχει στὸν ἐπίσκοπο Ἑμέσης τὴν δυνατότητα νὰ διατυπώσει ἐνώπιον τοῦ ἁγ. Κυρίλλου τὶς θεολογικὲς του θέσεις περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ²⁷, τὶς ὁποῖες θεωρεῖ ὡς συνέχεια καὶ ἐπανάληψη τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ ταυτόχρονα ὅτι αὐτὲς ἀπηχοῦν «τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τὰ δόγματα» καὶ «τοῦ μεγάλου Θεοφίλου τὰ διδάγματα»²⁸. Ἡ ἀναφορὰ στὰ ὀνόματα τῶν προκατόχων τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Παύλου στὴν Ἀλεξάνδρεια κυρίως, καθὼς, ὅσον ἀφορᾷ τὸν Μ. Ἀθανάσιο²⁹, ὑπῆρχε, ἡ ἀμφισβήτηση τῆς χριστολογικῆς του διδασκαλίας στὴν «πρὸς

27. Γιὰ τὴ χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ ἁγ. Κυρίλλου βλ. συνοπτικῶς J. LIÉBARET, *La doctrine christologique de Saint Cyrille d'Alexandrie avant la querelle Nestorienne*, (Mémoires et Travaux des Facultés Catholiques de Lille 58), Lille 1951. A. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Ἡ Χριστολογικὴ ὀρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδορήτου Κύρου*, Διατρ. ἐπὶ διδακτορία, Ἀθήνα 1955. R. A. NORRIS, «Christological Models in Cyril of Alexandria», *Studia Patristica* 13 (1975), σ. 255-268. B. MEUNIER, *Le Christ de Cyrille d'Alexandre. L'humanité, le salut, et la question monophysite*, (Théologie historique 104), Paris 1997. Κ. ΗΛ. ΛΙΑΚΟΥΡΑ, *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν. Ἡ χριστολογικὴ διδασκαλία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τὴ Νεστοριανικὴ κακοδοξία*, Ἀθήνα 2001. Κ. Ι. ΒΛΙΑΓΚΟΦΤΗ, *Ἡ Χριστολογία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας μὲ βάση τὰ κείμενά του πού καταχωροῦνται στὰ Πρακτικὰ τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου*, Διδ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2002. ΧΡ. ΒΛΑΧΑΒΑ - ΦΙΛΙΩΤΗ, *Τὸ μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας στὰ ἔργα τοῦ Ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πρὸ τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης*, Διδ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2002. ΕΙΡ. ΑΡΤΕΜΗ, «Τὸ μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως στοὺς δύο διαλόγους “Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς” καὶ “Ὅτι εἷς Χριστὸς” τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας», *ΕΦ* 75 (2004), σ. 145-271. ΕΙΡ. ΑΡΤΕΜΗ, «“Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη”. α) Ἀπολιναρική ἀνάγνωση, β) Κυρίλλειος ἀνάγνωση», *ΕΦ* 74 (2003), σ. 293-304. Ε. CONCANNON, «The Eucharist as Source of St. Cyril of Alexandria's Christology», *Pro Ecclesia* 18,3 (2009), σ. 318-336.

28. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπῃσιν*, 6, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 B). Ἐπίσης βλ. Θεοδορήτου Κύρου, *Πρὸς Διόσκορον Ἀλεξανδρείας*, PG 83, 1272 CD καὶ J. - A. MCGUCKIN, *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, σ. 216-222.

29. Γιὰ τὸ Μ. Ἀθανάσιο βλ. συνοπτικὰ C. KANNENGISSER, *Athanasius d'Alexandrie, évêque et écrivain. Une lecture des traités contre les Ariens*, Paris 1983. D. W. H. ARNOLD, *The Early Episcopal Career of Athanasius of Alexandria*, Notre Dame 1991. D. BRAKKE, *Athanasius and the Politics of Asceticism*, Oxford 1995. A. MARTIN, *Athanasius d'Alexandrie et l'Église d'Égypte au IVe siècle*, 328-373, (Collection de l'École française de Rome 216), Rome 1996. C. KANNENGISSER, *Le Verbe de Dieu selon Athanase d'Alexandrie*, Desclée-Mame 1999. C. KANNENGISSER, (ed.), *Politique et Théologie chez Athanase d'Alexandrie, Actes du Colloque de Chantilly, 23-25 septembre 1973*, Beauchesne, 1997. A. CAMPLANI, «Atanasio di Alessandria», σὺν Α. Di Bernardino-G. Fedalto-M. Simonetti (dir. da), *Letteratura Patristica*, σ. 194-204. TH.G. WEINANDY, *Athanasius. A Theological Introduction*, Aldershot 2007. D. M. GWYNN, *The*

Ἐπίκτητον» ἐπιστολή, συγκεκριμένα χωρία τῆς ὁποίας κατὰ τοὺς Ἀντιοχεια-
νοὺς ἦταν ὑπόπτα γιὰ Ἀπολιναρισμό³⁰, ἐνῶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν Θεόφιλο³¹, διότι
ἦταν στενότερα συνδεδεμένος μὲ τὸν πνευματικὸ πατέρα τοῦ ἔμεσινου ἐπισκό-
που, Ἀκάκιο Βερροίας, καὶ ἦταν ὁ ἄμεσος προκάτοχος καὶ συγγενὴς τοῦ ἁγ.
Κυρίλλου.

Προκειμένου νὰ διατυπώσει τὴ χριστολογικὴ του διδασκαλία ὁ ἐπίσκοπος
Ἐμέσης στὴ συνέχεια, θεωρεῖ τὸ μυστήριον τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως πρωτί-
τως σωτηριολογικῶς, καθότι μὲ τὴ γέννηση τοῦ Κυρίου «πᾶσα ἡ ὀρωμένη καὶ
ἀόρατος κτίσις βεβαίως τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας κέκτηται»³², πρᾶγμα ποῦ

Eusebians. The Polemic of Athanasius of Alexandria and the Construction of the "Arian Controversy", Oxford 2007. F. M. YOUNG - A. TEAL, *From Nicaea to Chalcedon*, σ. 49 ἔξ. P. Gemeinhardt (Hrsg.), *Athanasius-Handbuch*, Tübingen 2011. D. LUCIAN, *Le Christ et la Trinité chez Athanase d'Alexandrie*, Paris 2012. A. - M. RITTER, «Athanasius as Trinitarian Theologian», *SP 52* (2012), σ. 101-111. K. N. TSIRPANLIS, «Aspects of Athanasian Soteriology», *Patristic and Byzantine Review* 30 (2012), σ. 23-39. D. M. GWYNN, *Athanasius of Alexandria. Bishop, Theologian, Ascetic, Father*, Oxford - New York 2012 (ἀξιόλογη σύγχρονη βιβλιογραφία στίς σελ. 199-216). ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Athanasius of Alexandria in Greek and Coptic Historical Tradition», *Journal of Coptic Studies* 15 (2013), σ. 43-54. C. R. GALVAO -SOBRINHO, *Doctrine and Power. Theological Controversy and Christian Leadership in the Later Roman Empire*, Berkeley 2013.

30. Τὴ σχετικὴ συζήτηση στὴν Ἀλεξάνδρεια βλ. στὸ Ε. Κ. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, «Παῦλος Ἐμέσης (±345/350 - ±435). Βίος καὶ Συγγραφικὸ Ἔργον», *Θεολογία* 86 (2015), σ. 148-149.

31. Γιὰ τὸ Θεόφιλο βλ. σύντομα Ι. ΦΩΚΥΛΙΔΟΥ, «Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος», *Πάνταινος* 18 (1926), σ. 679-686. G. LAZZATI, *Teofilo d' Alessandria*, Milan 1935. Χρ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια* 1935, σ. 230-254. M. RICHARD, «Les écrits de Theophile d' Alexandrie» *Le Muséon* 52 (1939), σ. 33-50. A. FAVAL, *Teofilo d' Alessandria* (c.345-412), Torino 1957. Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Α'*, Ἀθήνα 1999, σ. 42-66. W. LOHR, «Theophilus von Alexandrien», *TRE* 33 (2002), σ. 364-368. N. RUSSELL, *Theophilus of Alexandria. The Early Church Fathers*, London - New York 2007. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία, Γ'*, σ. 200-209.

32. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 1, ἔκδ. E. Schwartz, ACO, I,1, 4, σ. 9 (PG 77, 1436 A). Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Παῦλος ἀκολουθεῖ καὶ πάλι τὸν ἁγ. Κύριλλο, *Γλαφυρὰ εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 69, 268 A. *Ἔπιμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, PG 73, 545 C. *Ἐξηγήσις ὑπομνηματικῆ εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν*, PG 70, 832 B. *Βίβλος τῶν Θησαυρῶν*, PG 75, 333 C καὶ 385 C. Ἐπ' αὐτοῦ πρβλ. O. Blanchette, «Saint Cyril of Alexandria's Idea of the Redemption», *Sciences Ecclesiastiques* 16 (1964), σ. 455-480. C. DRASTELLAS, *Questions of the Soteriological Teaching of the Greek Fathers, with Special Reference to St. Cyril of Alexandria*, Athens 1969. L. KOEN, *The Saving Passion. Incarnational and Soteriological Thought in Cyril of Alexandria's Commentary on the Gospel According to St. John*, (Studia Doctrinae Christianae Upsaliensia 31), Uppsala 1991. J. -J. DOHERTY, *Scripture and Soteriology in the Christological System of St. Cyril of Alexandria*,

οφείλεται στην πληρότητα τῆς ένωσης των δύο φύσεων. Θεμέλιο τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου καὶ σαφῆ ἀπόδειξη τοῦ κυρίλλειου χαρακτηριστικῆρα της ἀποτελεῖ ἡ θέση ὅτι «ἔτεκεν οὖν ἡμῖν ἡ Θεοτόκος Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ»³³, καθὼς μὲ τὸ ὄνομα «Ἐμμανουήλ»³⁴ ποὺ ἐρμηνεύεται «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», διαδηλώνεται πλήρως καὶ σαφῶς ὅτι ἡ ἁγία Παρθένος ὡς Θεοτόκος γέννησε «Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα»³⁵. Ἐρμηνεύοντας μάλιστα συναφῶς τὴν ἀπάντηση τοῦ ἀπ. Πέτρου στὴν ἐρώτηση τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Μαθητῆς του «ὕμεις τίνα με λέγετε;», ὅτι «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», παρατηρεῖ ὅτι μὲ αὐτὴν ὁ ἀπόστολος ὁμολογεῖ σαφῶς ὅτι «σὺ εἶ ὁ Χριστός, ἡ διπλὴ φύσις, ὁ ἐνανθρωπήσας», ἐνῶ «οὐκ εἶπεν, οἱ υἱοί, ἀλλ' ὁ “Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος”» γιὰ νὰ δηλώσει ἐπίσης «καὶ τὸ μοναδικὸν πρόσωπον» τοῦ Λόγου³⁶, τονίζοντας ἐκ παραλλήλου σαφῶς τὴν ὑπαρξὴ καὶ ἄρμονικὴ λειτουργία τῶν

(Diss.), Fordham University 1992. N. RUSSELL, *Cyril of Alexandria*, σ. 40-41. Β. Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ περὶ Σωτηρίας διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Διδ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 151 ἐξ. D. COSTACHE, «Fifth Century Christology between Soteriological Perspective and Metaphysical Concerns. Notes on the Nestorian Controversy», *Phronema* 21 (2006), σ. 47-59 καὶ J. - S. MORGAN, *Circumcision of the Spirit in the Soteriology of Cyril of Alexandria*, (Diss.), Milwaukee - Wisconsin 2013, σ. 32 ἐξ.

33. Τὴ σύνδεση τῆς θεομητρότητος τῆς Παρθένου Μαρίας μὲ τὸ «Ἐμμανουήλ» ὡς σημαντικό τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τονίζει καὶ ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (*Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντας*, 151, PG 83, 1437 B), ὡς ἐξῆς: «τὴν ἁγίαν δὲ παρθένον Θεοτόκον ἀποκαλοῦμεν, ἐπειδὴ τὸν Ἐμμανουήλ γεγέννηκεν, ὃς ἐρμηνεύεται, “Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός”».

34. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, PG 76, 60 A-64 B καὶ *Ἐπίλυσις τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων*, PG 76, 296 C-297 BZ 305 B-308 A. Κατὰ τὸ Θεοδώρητο Κύρου, (*Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντας*, 151, PG 83, 1429 B) «ὁ Ἐμμανουήλ δέ, τῶν δύο φύσεων κηρύττει τὴν ἔνωσιν». Ἐπίσης βλ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Ὁ Ἐμμανουήλ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἀπόστολος καὶ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὸν ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας», σὺν *Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου πρὸς τιμὴν τοῦ Παμβασιλέως Χριστοῦ (14-17 Νοεμβρίου 1990)*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 475-487.

35. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B) καὶ *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1437 D). Ὅπως παρατηρεῖ ἐπίσης ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (*Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντας*, 151, PG 83, 1421 A) «τὸ Ἐμμανουήλ δὲ ὄνομα, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου τυγχάνει σημαντικόν, ἐρμηνεύεται γὰρ, κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίαν, “Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός”, τουτέστιν, ἐν ἀνθρώπῳ Θεός, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει Θεός».

36. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 11 (PG 77, 1437 A). Δηλαδή κατὰ τὸν ἅγ. Κύριλλο (*Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, PG 76, 64 D) «εἰς πρόσωπον ἓν». Ἐπίσης *Γλαφυρὰ εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 69, 129 B καὶ *Βίβλος τῶν Θησαυρῶν*, PG 75, 372 A, ἀλλὰ καὶ CH. FRAISSE - COUÉ, «Die theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II.: Nestorius», σὺν N. Brox - Th. Bohm (Hrsg.), *Geschichte des Christentum*, Bd. 2, σ. 588 ἐξ.

δύο τελείων φύσεων στο ένα πρόσωπο του ένανθρωπήσαντος Λόγου του Θεού. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὡς Ἑμμανουήλ συνεπῶς, παρατηρεῖ ὁ Παῦλος, εἶναι πρωτίστως τέλειος Θεός, καθὼς ὑπῆρξε «ὁ (...) πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς ἀρρητως καὶ ἀνεκφράστως γεννηθεὶς Θεὸς Λόγος», ἀλλὰ καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐφόσον «ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τίκεται ἐκ γυναικός»³⁷. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν Ἐνανθρώπησή του στὴ μήτρα τῆς Θεοτόκου ἐκ Πνεύματος Ἁγίου κατὰ τὸν Εὐαγγελισμό, ἀνέλαβε ὀλόκληρη καὶ τέλεια τὴν ἀνθρώπινη φύση, μὲ τὴν ὁποία ἐνώθηκε καὶ τὴν ὁποία οἰκειοποιήθηκε ὡς Θεὸς Λόγος κατασκευάζοντας γιὰ τὸν ἑαυτοῦ ἀπὸ ψυχῆ λογικὴ καὶ νοερὰ ἀποτελούμενο ἀνθρώπινο σῶμα ὡς «ναόν»³⁸.

Προσπαθώντας νὰ ἐπιχειρηματολογήσει πάνω στοῦ βασικὸ θεολογικὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς του ὡς ἀπάντηση στοῦ Νεστοριανισμοῦ, δηλαδή γιὰ τὸ πότε ἐνώθηκε ἡ θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ἐνώθηκε «ἐκ πρώτης συλλήψεως»³⁹, δηλαδή ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς συλλήψεως μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν γεννήθηκε ἐκ τῆς Θεοτόκου ἦταν πλέον «Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὁ αὐτός»⁴⁰. Σύμφωνα μὲ τὸν ἐπίσκοπο Ἑμέσης, ἤδη ἀπὸ τὴ συλλήψή του, ὅπως διδάσκει καὶ ὁ ἀπ. Παῦλος, «ἐν αὐτῷ γὰρ ἠυδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», δηλαδή, κατὰ τὴν ἔνωσή του μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴ μήτρα τῆς Παρθένου ὅπως διευκρινίζει, ὁ Λόγος δὲν εἰσῆλθε, οὔτε κατοίκησε σὲ ἕνα ξένο σῶμα, ἀλλὰ «ὡς ἐν ἰδίῳ σώματι», καθὼς «τὸ γὰρ ἡμέτερον, ἴδιον ἐποίησατο σῶμα»⁴¹, θέλοντας

37. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B). Πρβλ. καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Περὶ τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος*, PG 75, 700 A.

38. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B). Πρβλ. ἐπίσης Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 125 καὶ S. ALEXOPOULOS, «An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 343.

39. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B). Ἐπίσης βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 A) : «ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν παρθένον Θεοτόκον διὰ τὸ τὸν θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνώσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν», ἀλλὰ καὶ Θεοδορήτου Κύρου, *Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντας*, 151, PG 83, 1429 B : «τὴν γὰρ ἔνωσιν ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐν τῇ ἁγίᾳ τῆς Παρθένου νηδίῳ γεγενῆσθαι πιστεύομεν».

40. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 B). Συναφῶς βλ. καὶ Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 125.

41. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 D).

μέ τον τρόπο αυτό να ανατρέψει τη νεστοριανική διδασκαλία περί ένοικήσεως του Λόγου στον ήδη υπάρχοντα άνθρωπο Ίησού⁴². “Όπως έξηγει μάλιστα ειδικότερα, κατά τη θεία Ένανθρώπιση συντελέστηκε «δύο (...) φύσεων τελείων συνδρομή, θεότητας, φημί και ανθρωπότητος», έτσι ώστε «τόν ένα ήμιν άπετέλεσεν Υίόν, τόν ένα Χριστόν, τόν ένα Κύριον»⁴³. Γι’ αυτό κι έπειδή κατά την Ένανθρώπιση δέν έπληθε σύγχυση και τροπή τών φύσεων, αλλά θεοπρεπής ένωση στο πρόσωπο του Λόγου, ό Έμμανουήλ παραμένει ένας και μοναδικός Υίός, Κύριος και Χριστός, ώστε και ή Άγία Τριάδα να παραμένει Τριάδα και να μñν μετατραπεί ή αύξηθει σε τετράδα⁴⁴, άφοϋ διατηρεΐται πλήρως ή διάκριση τών άδιαίρετων φύσεων στο πρόσωπο του Θεοϋ Λόγου, ό όποιος δέν παύει να παραμένει και μετά την ένωση τέλειος Θεός, έφόσον «οϋδεις άναβέβηκεν εις τόν οϋρανόν, ει μη ό εκ του οϋρανοϋ καταβάς, ό Υίός του ανθρώπου, ό ών έν τῷ οϋρανῷ»⁴⁵.

42. “Όπως παρατηρεί συναφῶς ό Νεστόριος έπ’ αυτού, «ό γάρ μακάριος Ίωάννης ό ευαγγελιστής, έλθόν εις τόν λόγον και εις την ένανθρώπισην αυτού, άκουσον οία φησίν “ό λόγος σάοξ έγένετο” τουτέστι άνέλαβε σάρκα, “και έσκήνωσεν έν ήμίν”, τουτέστι την ήμετέραν ενεδύσατο φύσιν και ένώκισεν έν ήμίν» Νεστορίου, *Fragm. XIV*, έκδ. F. Loofs, *Nestoriana*, σ. 287. Έπίσης και G. R. DRIVER - L. HODGSON, *The Bazaar of Heracleides*, σ. 229 έξ.

43. *Εις την Γέννησιν*, 3, έκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 C). Τόν όρο «συνδρομή» χρησιμοποιεί και ό άγ. Κυρίλλος ως έξης : 1. «όταν οϋν έννοώμεν τούτο, οϋδέν άδικούμεν την εις ένότητα συνδρομήν, εκ δύο φύσεων γεγενήσθαι λέγοντες· μετά μέντοι την ένωσην οϋ διαροϋμεν τάς φύσεις άπ’ άλλήλων, οϋδέ εις δύο τέμνομεν Υιούς τόν ένα και άμέριστον, άλλ’ ένα φαιμέν Υιόν» (Πρός Σούκενσον Διοκαισαρείας, PG 77, 232 D), και 2. «Διίσχυρίζομεθα δε, σύνοδον μέν τινα και την υπέρ λόγον συνδρομήν εις ένωσην, άνίσων τε και άνομοίων πεπράχθαι φύσεων» (Περί ένανθρώπισεως του Μονογενοϋς, PG 75, 1208 D).

44. «Τριάδα, οϋ τετράδα προσκυνούμεν, Πατέρα, και Υιόν, και Πνεϋμα Άγιον» *Εις την Γέννησιν*, 4, έκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 C). Και τούτο διότι, «ή γάρ ένανθρώπις του Μονογενοϋς τόν της Τριάδος οϋκ ηϋξησεν αριθμόν, και τετράδα την Τριάδα πεποίηκεν, αλλά μεμένηκεν και μετά την ένανθρώπισην Τριάς ή Τριάς» Θεοδωρήτου Κύρου, *Τοις έν Κωνσταντινουπόλει μονάζουσιν*, 145, PG 83, 1388 BC. Έπ’ αυτού βλ. έπίσης Κυρίλλου Άλεξανδρείας, *Βίβλος τών Θησαυρών*, PG 75, 141 D και 589 AB. Ειδικότερα βλ. M. - O. BOULNOIS, *Le Paradoxe Trinitaire Chez Cyrille d’Alexandrie. Herméneutique. Analyses philosophiques et argumentation theologique*, Paris 1994. M.-O. BOULNOIS, «The Mystery of the Trinity according to Cyril of Alexandria. The Deployment of the Triad and Its Recapitulation into the Unity of Divinity», στο *The Theology of St. Cyril of Alexandria*, σ. 75-111 και K. ΗΛ. ΛΙΑΚΟΥΡΑ, *Τό Μυστήριον της Άγίας Τριάδος κατά τόν Θησαυρόν του Κυρίλλου Άλεξανδρείας. Σπουδή στην άνταρειανική Τριαδολογική διδασκαλία του Κυρίλλου Άλεξανδρείας*, Άθήνα 2005.

45. Ίωάν. 3,13 και *Εις την Ένανθρώπισην*, 5, έκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 13-14 (PG 77, 1441 C). Συναφῶς και Κυρίλλου Άλεξανδρείας, *Όμιλία Πασχάλιος*, 8,5, PG 77, 569 A και *Έπιστολή προς Σούκενσον Διοκαισαρείας*, XLVI, PG 77, 244 B.

Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ τέλειος Θεός, ὁ ἐνανθρωπήσας παρέμεινε καὶ εἶναι ταυτόχρονα τέλειος, πλήρης καὶ ἀληθῆς ἄνθρωπος, καθόσον ὡς τέλειος Θεός ὁ Λόγος προσέλαβε ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ὀλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φύση⁴⁶, χωρὶς ὁμως νὰ μεταβληθεῖ σὲ «σάρκαν», δηλαδή, νὰ ἀπεκδυθεῖ τὴ θεία καὶ νὰ μεταπέσει στὴν ἀνθρώπινη φύση, καθὼς μὲ τὸν ὄρο «σάρκα» ὁ Παῦλος ἐννοεῖ, κατὰ τρόπο βιβλικὸ καὶ κυρίλλειο, τὴν ἀνθρώπινη φύση⁴⁷, γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν πρόσληψη τῆς ἀνθρώπινης φύσης, «ἔμεινε (...) ὁ Θεός Λόγος ἀπαθῆς»⁴⁸. Ἔτσι, ὅταν οἱ αἰρετικοὶ Ἀπολιναριστὲς ἰσχυρίζονται σοφιστικῶς, «ἀντιπαττόμενοι ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ ταῖς ὀρθαῖς δόξαις» ὅτι «εἰ ἀπαθῆς ὁ Θεός Λόγος, καὶ ἄτρεπτος, καὶ ἀναλλοίωτος, πῶς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο;»⁴⁹, κρίνει ἀπαραίτητο νὰ τοὺς ἐπισημαίνεται τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεός Λόγος ἔλαβε σάρκα, ἀλλὰ δὲν μεταβλήθηκε, δὲν μετέπεσε σὲ σάρκα («οὐ μεταπεπωκῶς εἰς σάρκα»). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν Ἐνανθρώπησίν του προσέλαβε μὲν ἀνθρώπινη φύση ἀλλὰ δὲν τράπηκε σὲ ἄνθρωπο, δηλαδή δὲν ἐξέπεσε ἀπὸ τῆ θεότητα στὴν ἀνθρωπότητα, καθότι οὔτε ὁ Λόγος μεταβλήθηκε σὲ σάρκα, οὔτε ἢ ἀναληφθεῖσα ἀπὸ αὐτὸν ἀνθρώπινη φύση θεοποιήθηκε μὲ τὴν εἰσχώρησίν της σὲ συναλοιφή μὲ τὴ θεία⁵⁰, ἐφόσον δὲν ἔλαβε χώρα τροπὴ ἢ σύγχυσις τῶν δύο

46. Κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, (*Προσφωνητικός*, 55, PG 76, 1413 B) ὁ Λόγος «γένετο ἄνθρωπος» καὶ μάλιστα «κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος» *Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως*, 25, PG 76, 1169 A.

47. «τί οὖν ἐστὶν ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; Τουτέστιν σάρκα ἀνέλαβεν, καὶ σάρκα οὐ ψιλὴν, ἀλλὰ τὴν μετὰ ψυχῆς λογικῆς καὶ νοεράς, ὅπερ ἐστὶ τελεία ἢ ἡμετέρα φύσις» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 C). Γιὰ τὸν ὄρο «σάρκα» ὡς σημαντικό τῆς ἀνθρώπινης φύσεως παρατηρεῖ ὁ ἅγ. Κύριλλος (*Ἐπίτομη εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 72, 893 B), «...ὅτι Θεός ὢν ὁ Λόγος καὶ ἐξ αὐτῆς ἀναφύς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι πρὸς αὐτὸν ὑπάρχων, γέγονε σὰρξ, τουτέστι τέλειος ἄνθρωπος, οὐκ ἐμβεβηκῶς τῶν θεῶν ἀξιωματῶν, μεμενηκῶς δὲ μᾶλλον, ἐν οἷς ἦν αἰεὶ, καὶ Θεός ὑπάρχων». Ἐπίσης βλ. *Ἐπίτομη εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, PG 73, 160 B. «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, 75, 1304 D, καθὼς καὶ L. - J. WELCH, «Logos-Sarx? Sarx and the Soul of Christ in the Early Thought of Cyril of Alexandria», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 38 (1994), σ. 271-292.

48. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1441 B) καὶ Κυριλλίου Ἀλεξανδρείας, *Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, PG 76, 232 D-233 A.

49. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 B).

50. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 BC). «Ὅπως παρατηρεῖ ἐπ' αὐτοῦ ἅγ. Κύριλλος (*Ὀμιλία Πασχάλιος*, 8,5, PG 77, 569 D) «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» κατὰ τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν, οὐκ εἰς σάρκα μεταβεβλημένος, οὐ γὰρ τοῦτο φησὶν, ἀντὶ δὲ τοῦ ἄνθρωπος ὀλοκλήρως εἰπεῖν τῇ σάρκα ὀνόμασεν», ἐνῶ σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἔργου του σημειώνει, ὅτι ὁ Λόγος μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν του, «οὐκ εἰς φύσιν μετεποιήθη σαρκός» (*Ἀπολογία*

φύσεων, γεγονός που υπογραμμίζει σαφώς τὸ ἰωάννειο «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», πρᾶγμα πὸν σημαίνει ὅτι σαρκούμενος ὁ Λόγος ἔλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ μάλιστα ὄχι ἀτελῆ, δηλαδή «οὐ ψιλὴν», ἀλλὰ δλόκληρη καὶ τέλεια «μετὰ ψυχῆς λογικῆς καὶ νοεῶς», κάτι πὸν πιστοποιεῖ σαφώς, ὅτι αὐτὸ πὸν προσέλαβε ὁ Λόγος ἦταν «τελεία ἢ ἡμετέρα φύσις»⁵¹.

Προσπαθώντας μάλιστα, ὁ ἐπίσκοπος Ἑμέσης νὰ ἀποδώσει τὸ πραγματικὸ νόημα («τὴν διάνοιαν»⁵²) τοῦ παραπάνω χωρίου τοῦ θεολόγου Ἰωάννη τονίζει, ὅτι μὲ αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστὴς ἤθελε πρωτίστως νὰ παρουσιάσει τὴν «ὑπερβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίαν», γι' αὐτὸ κι ἔδειξε πρώτα τὰ «θειότερα», τόνισε δηλαδή τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ θεότητά του, καθὼς τὸν προέβαλλε ὡς «συναΐδιον τῷ Πατρὶ»⁵³, κάτι πὸν πιστοποιεῖ, ἄλλωστε, καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο χρησιμοποιώντας τὸ «ἐν ἀρχῇ» γιὰ τὸν Θεὸ Λόγο. Τὸ «ἐν ἀρχῇ» τοῦ εὐαγγελιστῆ, σημαίνει σαφώς κατὰ τὸν Παῦλο τὴν αἰδιότητα τοῦ Λόγου, καθότι «τοῦ γὰρ ἐν ἀρχῇ οὐδὲν πρὸςβύτερον εὐρίσκομεν», πρᾶγμα πὸν ἐπιβεβαιώνει στὴ συνέχεια καὶ τὸ «ἦν», καθὼς «τοῦ γὰρ ἦν οὐδὲν τέρμα εὐρίσκεται»⁵⁴, διδάσκει δηλαδή τὸ συναϊνὸν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου μὲ τὸ Θεὸ Πατέρα.

Κι ἐνῶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης καταδεικνύει σαφώς τὸ Λόγο ὡς «συναΐδιον τῷ Πατρὶ» καὶ δημιουργὸ τῶν πάντων Θεό, διδάσκει παράλληλα, ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», ἐπισημαίνοντας καὶ τὸ μυστήριον τῆς σωτηριώδους Ἐνανθρωπήσεώς του⁵⁵. Προέκταση καὶ ἐρμηνεία τοῦ ἰωαννείου «ὁ Λόγος σὰρξ

τικὸς πρὸς τὴν παρὰ Θεοδωρήτου κατὰ τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων ἀντίρρησην πρὸς Εὐόπιον, PG 76, 396 B), ἀλλὰ «γένετο δὲ φαιμέν σάρκα τὸν Λόγον, καὶ οὐκ τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μετακεχωρημένα. Τροπὴ γὰρ τοῦτο γε, καὶ θεοπρεποῦς ἀξίας ἀλλότριον» Ὁμιλία Πασχάλιος, 13,4, PG 77, 705 A ὅπως καὶ Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, PG 75, 1261 B. Ἐπίσης ὁ Θεοδώρητος Κύρου σημειώνει, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος «οὐ γὰρ τραπεῖς γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλὰ μένων ὅπερ ἦν ἔλαβεν ὅπερ ἐομέν» (Ἐπ. 130, Τιμοθέω ἐπισκόπῳ, PG 83, 1344 C).

51. Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 C). Ἐπ' αὐτοῦ βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Γλαφυρὰ εἰς τὴν Γένεσιν, PG 69, 297 C καὶ Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν, PG 76, 33 A. Μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν του δηλαδή ὁ Λόγος ἔγινε «κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος» Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Περί τῆς ὀρθῆς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστωσης, πρὸς τὸν Θεοδόσιον, PG 76, 1169 A.

52. Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1440 D).

53. Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1440 CD).

54. Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1440 D).

55. Κατὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως, «ὁ συναΐδιος τῷ Πατρὶ, καὶ πάντων Κύριος καὶ δημιουργός, τοσοῦτον ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ὥστε σὰρξ ἐγένετο, ἵνα ἀπὸ τοῦ εὐτελεστέρου τῆς φύσεως ἡμῶν μέρους τοὺς ὑπερβάλλοντας τοῦ

ἐγένετο», συνεχίζει ο Παῦλος, ἀποτελεῖ τό «καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καθὼς μὲ αὐτὸ ἐπιχειρεῖται νὰ ὑπογραμμιστεῖ, ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἐσκήνωσε στὴ φύση μας («τουτέστιν, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει»), ὥστε ὁ θεολόγος εὐαγγελιστῆς νὰ διδάσκει σαφῶς «δύο φύσεις (...), καὶ ἓνα Υἷόν»⁵⁶. Καὶ τοῦτο, διότι «ἕτερον» εἶναι ἡ «σκηνή» καὶ ὁ «ναός», δηλαδή ἡ ἐν ἀτόμῳ ἀνθρώπινη φύση ποὺ προσέλαβε κατὰ τὴ Σάρκωσή του, καὶ «ἕτερον» τό «σκηνοῦν» καὶ «ὁ ἐνοικῶν Θεός», δηλαδή ὁ Λόγος, γι' αὐτὸ καὶ δὲν χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης τὸ ἐπίθετο στὸ ἀρσενικὸ γένος, δηλαδή «ἕτερος καὶ ἕτερος», ὥστε νὰ μὴ ἐννοηθεῖ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ «δύο προσώπων, ἢ περὶ δύο Χριστῶν, ἢ δύο υἱῶν»⁵⁷ ἀλλὰ στὸ οὐδέτερο «ἕτερον καὶ ἕτερον»⁵⁸, καθὼς ἤθελε νὰ τονίσει τὴν ὑπαρξὴ τῶν «δύο φύσεων», ἔτσι ὥστε, ὅταν ὁ Υἱὸς τῆς Βροντῆς ἔγραφε, ὅτι «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», στὴν πραγματικότητα ἐπιβεβαίωνε τὴν ὑπαρξὴ τῶν δύο φύσεων, ἐνῶ ὅταν δίδασκε ὅτι «ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς» δὲν ὁμιλοῦσε περὶ δύο Υἱῶν, ἀλλὰ περὶ ἐνὸς καὶ μόνο, τοῦ «Μονογενοῦς»⁵⁹. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, συμπληρώνει, καὶ ὁ Ἡσαΐας προεκήρυξε τὸ Χριστὸ ὡς τὸν Ἐμμανουήλ, «τουτέστι Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα», ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπ. Πέτρος, μὲ τὴν ὁμολογία του «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», διακήρυξε σαφῶς «τὴν διττὴν φύσιν, καὶ τὸ μοναδικὸν πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ»⁶⁰, κάτι ποὺ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ἐπιβεβαίωνει μὲ τὸ «καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», διακηρύσσοντας εὐθέως τίς «δύο φύσεις, καὶ τοῦ Μονογενοῦς τὸ ἐν πρόσωπον»⁶¹.

Θεοῦ οἰκτιρομῶς περὶ ἡμᾶς δείξει» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1440 D-1441 A).

56. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 A). Ἐπ' αὐτοῦ βλ. J. - A. MCGUCKIN, *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, σ. 193 ἔξ καὶ εἰδικότερα σ. 212-216.

57. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 A).

58. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 A).

59. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 AB) καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Γλαφυρὰ εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 69, 297 C.

60. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 B).

61. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4-5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 B) καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, PG 76, 64 D, ὅπου τονίζεται ὅτι οἱ δύο φύσεις εἶναι ἐνωμένες «εἰς πρόσωπον ἓν». Ἐπ' αὐτοῦ πρόσφατα βλ. H. VAN LOON, *The Dyophysite Christology of Cyril of Alexandria*, (Suppl. Vigiliae Christianae 96), Boston 2009.

III) Ἡ ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ

Προκειμένου νὰ μὴ θεωρηθεῖ πὼς κατὰ τὴν ἔνωση τῶν φύσεων ἐπῆλθε σύγχυση ἢ μίξις, ὁ Παῦλος τονίζει μὲ ἔμφαση τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος παρέμεινε ἀπαθὴς, παρ' ὅλο πὺν συνέβη ἀντίδοση ἢ κοινοποίηση τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο φύσεων, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὰ ιδιώματα τῆς θείας ὁ Λόγος μετέδωσε στὴν ἀνθρώπινη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δὲν μετέλαβε κανενός⁶². Γιὰ νὰ γίνῃ μάλιστα περισσότερο κατανοητὴ ἢ μετάδοσις τῶν «θειοτέρων» στὴν ἀνθρώπινη φύση, ὁ ἡμεσινὸς ἐπίσκοπος ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν Ἁγ. Γραφή παραδείγματα, τονίζοντας ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας «μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος» περπάτησε ἐπάνω στὴ θάλασσα, ἐνῶ παράλληλα τὴν ἐπετίμησε μαζί μὲ τοὺς ἀνέμους ὡς Θεὸς σωματικῶς⁶³. Ἐπίσης, μόλις ὁ λεπρὸς ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ «τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικόν», «ἐδραπέτευσε τὸ νόσημα», ἀλλὰ καὶ «διὰ τοῦ ἡμετέρου σώματος» ἔθρηψε ὡς Θεὸς θαυματουργικῶς τοὺς πέντε χιλιάδες ἄνδρες καὶ τοὺς λοιπούς, ἐνῶ σὲ ἄλλῃ περιπτώσει, ἐπειδὴ μόνος ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες, τὸ παραδέχθηκε καὶ τὸ ἔπραξε, ὅπως λέγει, «ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφίνα ἁμαρτίας»⁶⁴.

Ὅταν ὁμοῦς ἡ Γραφὴ τὸν παρουσιάζει νὰ ἔχει ὡς τέλειος ἄνθρωπος τὰ λεγόμενα ἀδιάβλητα πάθη, δηλαδὴ πείνα, δίψα ἢ κόπο⁶⁵, ἢ νὰ ὑφίσταται κατὰ τὸ σταυρικὸ θάνατο τὶς πληγὲς στὰ χέρια μὲ τὰ καρφιά καὶ στὴν πλευρὰ μὲ τὴ λόγ-

62. «τῶν μὲν θειοτέρων μετέδωκεν τῇ ἀνειλημμένῃ φύσει, τῶν δὲ τῆς ἀνθρωπότητος οὐδενὸς μετέλαβεν» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I,I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 B). Βλ. ἀκόμη Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἐρημνεῖα τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β'*, σ. 79.

63. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I,I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 C).

64. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I,I, 4, σ. 13-14 (PG 77, 1441 C).

65. «πεινῶντα, καὶ διψῶντα, κοπιῶντα, καὶ ἰδροῦντα, παραδιδόμενον Πιλάτῳ, ἀγόμενον καὶ περιεγόμενον χερσὶ δημίῳ, ἀγωνιῶντα εὐχόμενον (...)» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I,I, 4, σ. 14 (PG 77, 1441 D). Γι' αὐτὸ βλ. Κυριλλου Ἀλεξανδρείας, *Βίβλος τῶν Θησανῶν*, PG 75, 396 C. Μάλιστα ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (*Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντα*, 151, PG 83, 1429 B) τονίζει, ὅτι «τὰ μὲν ἀνθρώπινα πάντα τοῦ δεσπότη τοῦ Χριστοῦ, πείναν φημί καὶ δίψαν καὶ κόπον, καὶ ὕπνον, καὶ δειλίαν, καὶ ἰδρώτας, καὶ προσευχὴν, καὶ ἀγνοιαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς ἡμετέρας ἀπαρχῆς εἶναι φαμέν, ἣν ἀναλαβὼν ὁ Θεὸς Λόγος ἠνωσεν ἐαντῷ, τὴν ἡμετέραν πραγματευόμενος σωτηρίαν». Εἰδικότερα βλ. J.-J. O'Keefe, «Kenosis or Impassibility. Cyril of Alexandria and Theodore of Cyrus on the Problem of Divine Pathos», *Studia Patristica* 32 (1997), σ. 358-365.

χη⁶⁶, δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὅτι συμπάσχει μὲ τὴν ἀνθρώπινη καὶ ἡ θεία φύση. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι «ὁ Θεὸς Λόγος ἀπαθὴς μεμένηκε», ἐφ' ὅσον ἡ Θεοτόκος ἔτεξε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο «κατὰ μὲν τὴν θεότητα, ἀπαθῆ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, παθητόν»⁶⁷, γι' αὐτὸ καὶ «οἰκειοῦται τὰ γινόμενα εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα»⁶⁸, ὑφίσταται δηλαδὴ τὰ πάθη μόνο ὡς ἄνθρωπος σωματικά καὶ γι' αὐτὸ ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὰ μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση του. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ ὑπέστη μόνο ὡς ἄνθρωπος στὸ σῶμα του ἐνῶ ὡς Θεὸς ἔμεινε ἀπαθὴς, οὐδέποτε ὑπῆρξε χρονικὸ διάστημα ποῦ νὰ μὴ εἶναι ἀχώριστες οἱ δύο φύσεις, πρᾶγμα ποῦ καταδεικνύεται σαφῶς κατὰ τὴν περίοδο τοῦ πάθους, ὅποτε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ «δείξη, ὅτι οὔτε ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἀπέστη τοῦ ἰδίου ναοῦ, (...) ἀπέσβεσεν ὡς Θεὸς ἀκτίνα ἡλιακὴν»⁶⁹, ὅποτε καὶ ἀπλώθηκε σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ, ἐνῶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίστηκε, πέτρες ἀνετράπησαν καὶ νεκροὶ ἀναστήθηκαν⁷⁰. Ὅλα αὐτὰ συνέβησαν κατὰ τὸν ἐπίσκοπο Ἑμέσης γιὰ νὰ κατανοηθεῖ ὄχι μόνο ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ὑπῆρξε ἀχώριστος ἐνωμένος μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὡς Θεός, ἂν «καὶ συνῆν τῷ πάσχοντι, καὶ τὰ μὲν πάθη ὠκειοῦτο, αὐτὸς δὲ ἀπαθὴς ἅπαντα εἰργάζετο»⁷¹, πρᾶγμα ποῦ σημαίνει, ὅτι ἂν καὶ ἦταν ἐνωμένος ἀχώριστα μὲ τὴν πάσχουσα ἀνθρώπινη φύση του καὶ οἰκειοποιεῖτο τὰ πάθη της, ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἔπασχε ὡς Θεός, ἀλλὰ ὅλα τὰ ὑφίστατο ἀπαθῶς⁷², ὥστε, ἂν καὶ λέγει ὁ ἴδιος διὰ τοῦ προφήτου του, «ἔδωκα τὸν

66. «ὅταν ἴδῃς αὐτὸν ἀνασκοπιζόμενον· ὅταν ἴδῃς ἦλους ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ κεκεντημένην τὴν πλευράν» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 A).

67. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 A). Μάλιστα, ὅπως τονίζει ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (Ὁρθόδοξος καὶ Ἑρηνιστής, ὅτι ἀπαθὴς ὁ Θεὸς Λόγος, 3, PG 83, 281 B), «καὶ γὰρ οἱ ἀξιάγαστοι πατέρες ἀπαθῆ τὴν θεϊὰν ὁμολόγησαν φύσιν, τῆ δὲ σαρκὶ τὸ πάθος προσήρμισαν».

68. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1441 D-1444 A). Καὶ αὐτὸ διότι «πέπονθε μὲν γὰρ κατὰ τὸ ἀνθρώπειον, ἀπαθὴς δὲ μεμένηκεν ὡς Θεός» Θεοδώρητου Κύρου, 130, Τιμοθέω ἐπισκόπῳ, 130, PG 83, 1345 C καὶ Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὀσροηνῇ, ... μονάζοντας, 151, PG 83, 1433 BC.

69. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 A).

70. «ἀπέσβεσεν ὡς Θεὸς ἀκτίνα ἡλιακὴν, σκότον κατέχεεν τοῦ κόσμου, ἔσχισεν τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, πέτρας διέρριξεν, νεκροὺς ἠγειρεν» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 A).

71. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 A).

72. «εἰ γὰρ καὶ οἰκειοῦται τοῦ ἰδίου σώματος τὰ πάθη ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρει, ἀλλὰ γε αὐτὸς μεμένηκεν ἐν τοῖς τῆς ἀπαθείας ὄροις» *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἔκδ. Ed.

*νῶτον μου εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυτσμαμάτων*⁷³, δὲν ἐννοεῖ ὅτι «αὐτὸ πεπονθέναι εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν» ὡς Θεός, ἀλλὰ ὅτι «οἰκειώσασθαι δὲ μᾶλλον τοῦ ἰδίου σώματος τὰς μάστιγας», ἐφ' ὅσον «ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος μεμένηκεν ἀπαθής»⁷⁴.

IV) «Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος Μαρία»⁷⁵

Ἐκεῖνο πὺν ἐπιδιώκει ὁ Παῦλος εἶναι κυρίως, χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλει γιὰ τὴ θεότητα, νὰ διαφυλάξει καὶ νὰ ὑπερασπιστεῖ ὡς Ἄντιοχειανὸς τὴν ἀκεραιότητα, τὴν πληρότητα καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, κάτι τὸ ὁποῖο ἐπεδίωκαν μὲ ἔνταση καὶ οἱ λοιποὶ Ἄντιοχειανοί. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ προσδίδει μεγάλη σημασία στὴν διακονία τῆς Θεοτόκου, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε τὴν πλήρη καὶ τέλεια ἀνθρώπινη φύση ὁ Ἐμμανουήλ, ὁ ὁποῖος, ὡς ὁ σαρκωθεὶς Λόγος τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὁμοούσιος μ' ἐμᾶς⁷⁶. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι ὡς ἄνθρωπος κατάγεται ἀπὸ τὴ «ράβδος ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί», τὴν ἁγία Παρθένο, καὶ ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται ταυτόχρονα ὡς υἱὸς τοῦ Δαυῖδ καὶ «κατὰ σάρκα Χριστὸς ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός»⁷⁷.

Ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης ὁμως, δὲν παραλείπει νὰ ὑπογραμμίζει συνεχῶς τὴν τέλεια θεότητα καὶ τέλεια ἀνθρωπότητα τοῦ Ἐμμανουήλ τονίζοντας ὅτι ὁ ἀπ. Παῦλος, ἐρμηνεύοντας τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἐπισημαίνοντας τυπολογικὰ

Schwartz, ACO, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 AB). Ἐπίσης ὅπως ἀναφέρει ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (Ὁρθόδοξος καὶ Ἑραριστής, ὅτι ἀπαθής ὁ Θεὸς Λόγος, 3, PG 83, 261 B) «πέπονθε δὲ ὡς ἄνθρωπος, οὐχ ὡς Θεός».

73. Ἦσ. 50,6.

74. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 B). Ἐπίσης, ὅπως παρατηρεῖται στὸ τελικὸ κείμενο τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμφωνίας, «ἀπαθῆ δὲ πρὸς τοῦτφ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ὑπάρχειν ὁμολογοῦμεν ἅπαντες, κἂν εἰ πανσόφως αὐτὸς οἰκονομῶν τὸ μυστήριον ἐναντῶ προσνέμων ὄρωτο τὰ τῆ ἰδία σαρκὶ συμβεβηκότα πάθη. (...) κατ' οἰκειῶσιν οἰκονομικῆν εἰς ἑαυτόν, ὡς ἔφην, τὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἀναφέρει πάθη» Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 9, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 19 (PG 77, 180 B).

75. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 9 (PG 77, 1433 A).

76. Καὶ αὐτὸ διότι «ἔτεκεν οὖν ἡμῖν ἡ Θεοτόκος Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ, Ἐμμανουήλ δὲ Θεὸν ἐναναθρώπησαντα» *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1433 B).

77. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 A).

ἐκεῖ τὴ διακονία τῆς Θεοτόκου, ὁμιλεῖ «περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἀγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»⁷⁸. Τὸ γεγονός μάλιστα ὅτι γέννησε ὡς Θεοτόκος ἡ «ἅγια Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ» κατὰ μὲν τὴ θεότητα ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα ὁμοούσιο μ' ἐμᾶς, δὲ σημαίνει ὅτι ἐπλήθε σύγχυση ἢ σύνθεση τῶν φύσεων, ἀλλὰ θεοπρεπῆς ἔνωσή τους στὴ μήτρα της. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν προσπάθεια μείωσης τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ Νεστόριο ἀκολουθώντας ἐπακριβῶς τὸν ἅγ. Κύριλλο⁷⁹ καὶ τονίζοντας τὴ θεομητρότητα καὶ ἀειπαρθενία τῆς Μαρίας μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Θεοτόκος ἀποτέλεσε μὲ τὴ θεομητορικὴ τῆς διακονία, τὴν ἀσφαλέστερη μάρτυρα καὶ τὴν οὐσιαστικότερη ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀληθῆ πραγματάωση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ⁸⁰.

Τὸ ὑπερφυῆς καὶ παράδοξο θαῦμα τῆς θείας Ἐνανθρωπήσεως κατὰ τὸν Παῦλο, πιστοποιεῖ καὶ καταδεικνύει ἐπίσης ὅτι ἡ Μαρία ἐκτὸς ἀπὸ Θεοτόκος παραμένει Ἄειπάρθενος, καθὼς «τίκει ἡ Παρθένος, καὶ μένει παρθένος· γίνεται μήτηρ, καὶ οὐ πάντα τῆς μητρὸς ἀκριβῶς ὑπομένει». Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἂν καὶ γέννησε ὅπως ἐπιτάσσει ὁ φυσικὸς νόμος τὸν Υἱό της, ἔμεινε ὁμως παρὰδόξως παρθένος, «ὡς οὐ νόμος ταῖς τικτούσαις γυναιξίν»⁸¹, καθὼς ἡ Μαρία,

78. Ρωμ, 1,3-4 καὶ *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1440 A).

79. Γιὰ τὴ θεομητορικὴ διδασκαλία τοῦ ἅγ. Κυρίλλου βλ. συνοπτικὰ P.I.B. LORENZ, *Maria Theotokos bei Cyril von Alexandrien, Zur Theotokos - Tradition und ihrer Relevanz. Eine dogmengeschichtliche Untersuchung zur Verwendung des Wortes Theotokos bei Cyril von Alexandrien vor dem Konzil von Ephesus unter Berücksichtigung von Handschriften den direkten Überlieferung*, München 1981. CHR. STAMOULIS, «The Term Theotokos according to St. Cyril of Alexandria», *Γρηγόριος Παλαμᾶς 737* (1991), σ. 299-308. X. A. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, *Θεοτόκος καὶ Ὁρθόδοξο Δόγμα. Σπουδὴ στὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Θεσσαλονίκη 1996. Κ. ΗΛ. ΛΙΑΚΟΥΡΑ, *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, σ. 144-155. E. ARTEMI, *The rejection of the term Theotokos by Nestorius Constantinople and the refutation of his teaching by Cyril of Alexandria*, Oxford 2011.

80. Γιὰ τὴ σχετικὴ διδασκαλία τοῦ ἅγ. Κυρίλλου βλ. *Ἐπιστολὴ πρὸς Νεστόριον*, PG 77, 117D. *Ἐπιστολὴ πρὸς Σούκενον Διακαισαρείας*, PG 77, 229 D. *Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, PG 76, 41 BC.

81. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 1, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 A). Γιὰ τὴν ἀειπαρθενία τῆς Θεοτόκου ὡς χριστολογικὸ ἐπιχείρημα βλ. Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Κατὰ Ἀρειανῶν*, 2, 70, PG 26, 296 B· *Κατὰ Ἀρειανῶν*, 3, 29, PG 26, 385 A· *Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ Ἀρειανῶν*, 22, PG 26, 1025 A καὶ *Πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου, κατὰ τῶν Ἀρειανῶν*, 7, PG 26, 1061 B.

ὡς ἀπειρογάμος Κόρη, ἐπειδὴ γέννησε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀναστέλλοντα ἢ παρακάμπτονται στὸν τοκετό της οἱ φυσικὲς λειτουργίες καὶ «ἡ ὑπερφυῆς λύεται λοχεία (...), λύονται αἱ ὠδίνες»⁸². Τὸ μυστήριον τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Θεοτόκου Μαρίας μάλιστα, ὡς δηλωτικὸ τῆς τέλειαις θεανθρωπότη-
 τας τοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρξε διακηρυγμένο ἤδη στὴν Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τὸν ἐμεινὸν ἐπίσκοπο, καθὼς ὁ προφήτης Ἡσαΐας τόνισε σαφῶς ὅτι ἡ Παρθένος θὰ γεννήσει τὸν Ἐμμανουήλ, γεγονός πού καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος δια-
 σάφησε στὴν Καινὴ, ὑποστηρίζοντας ὅτι τὸ «Ἐμμανουήλ» σημαίνει «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»⁸³. Ἡ Παρθένος Μαρία συνεπῶς, γέννησε τὸν Ἐμμανουήλ, «κατὰ μὲν τὴν θεότητα τῷ πατρὶ ὁμοούσιον, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν ἡμῖν ὁμοούσιον»⁸⁴, γι' αὐτὸ καὶ ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο ὑπῆρξε τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνη «Θεοτόκος»⁸⁵.

V) Ἐπιλεγόμενα

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα κατέστη νομίζουμε σαφές ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης, ἂν καὶ σύντομη, προσλαμβάνει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, καθ' ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ὁ πρῶτος ἀντιοχειανὸς θεολόγος, ὁ ὁποῖος ἀποδέχεται καὶ ἀναπτύσσει γραπτῶς τὴν κυρίλλεια, δηλαδὴ τὴν ἀλεξανδρινὴ διδασκαλία τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὴν ὁποία συνθέτει ἄρμονικὰ μὲ στοιχεῖα τῆς ἀντιοχειανῆς χριστολογίας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ μέσα ἀπὸ τὸ σύντομο περιεχόμενό της παρέχεται πλήρως ἡ δυνατότητα παρακολουθήσεως τοῦ τρόπου προσλήψεως, κατανοήσεως, ἀφομοιώσεως καὶ ἐκφράσεως τῆς ἀλεξανδρινῆς χριστολογικῆς παραδόσεως ὡς κοινῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας ἀπὸ ἕνα ἀντιοχειανὸ θεολόγο, ὅπου, ὅμως, διαπιστώνεται παράλληλα καὶ μιὰ

82. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 A).

83. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 A). Ἐπίσης βλ. Δ. ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ, *Ἐρμηνεῖα τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β'*, σ. 63.

84. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1437 D-1440 A). Πρβλ. ἐπίσης καὶ J. A. MCGUCKIN, «The Paradox of the Virgin-Theotokos. Evangelism and Imperial Politics in the Fifth Century Byzantine World», *Maria* 2 (2001), σ. 14 ἔξ (τὸ ἄρθρο στίς σελ. 8-25).

85. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1433 A).

προσπάθεια ἁρμονικῆς συνυπάρξεως τῶν δύο θεολογικῶν τάσεων, δηλαδή ἔκφραση τοῦ πνεύματος τῆς ἀλεξανδρινῆς με ὀρολογία πολλές φορές τῆς ἀντιοχειανῆς διδασκαλίας, ὅπως αὐτὴ ἀποκρυσταλλώθηκε ἀκριβῶς στὴν «Ἐκθεση Πίστεως τῶν Διαλλαγῶν» καὶ ἀποτέλεσε τὴν κοινὰ ἀποδεκτὴ ἐκκλησιαστικὴ πίστι.